

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н
Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСПІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Навчально-науковий інститут харчових технологій, готельно-ресторанного
та туристичного бізнесу
Форма навчання заочна
(денна, заочна, заочно-дистанційна)

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

_____ Г. П. Скляр
(підпис, ініціали та прізвище)

« ____ » _____ 2020 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Розвиток туризму у Волинській області: стан та перспективи»

*зі спеціальності 242 «Туризм»
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра*

Виконавець роботи Богатова Ірина Олександрівна
(прізвище, ім. 'я, по батькові)

_____
(підпис, дата)

Науковий керівник к. е. н., Карпенко Юрій Вікторович
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім. 'я, по батькові)

_____
(підпис, дата)

Полтава – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	5
1.1 Соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні	5
1.2 Природно-ресурсна база розвитку туризму в регіоні	16
1.3 Історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності	25
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	35
2.1 Організація туристичної діяльності в регіоні	35
2.2. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні.....	45
2.3. Основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні	58
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ.....	80

ВСТУП

Моніторинг соціально-економічних передумов розвитку туристичного ринку є динамічним процесом, що дає змогу виконувати його дослідження з метою оцінки, контролю та подальших прогнозів розвитку. Туристична галузь знаходиться під постійним впливом зовнішніх та внутрішніх чинників економічного середовища. Туристичний ринок здійснює не тільки прямий вплив на розвиток держави та регіонів, а й суттєво впливає на взаємопов'язані галузі: транспорту і зв'язку, будівництва сільського господарства, виробництва товарів суспільного споживання. Криза вітчизняної економіки виявила слабкі місця туристичної галузі України та Волинської області зокрема: незадовільний стан автомобільних доріг місцевого значення, незначне використання природного та культурного потенціалу, високий рівень безробіття та тіньова зайнятість, низька диверсифікація прикордонних пропускних пунктів, відсутність консалтингового центру із залучення інвестицій та допомоги інвесторам, високі показники захворюваності, смертності та інвалідності та інше. Оскільки українські туроператори задля розвитку туризму мають орієнтир на європейські країни, виникає необхідність оцінки соціально-економічних передумов функціонування туристичного ринку Волинської області та формування необхідних заходів для успішного їх розвитку, що і обумовило актуальність теми дипломної роботи.

Значний внесок у розробку питань всебічного стану та розвитку туристичного ринку загалом зробили такі зарубіжні та вітчизняні вчені: Єрко А. В., Мельнійчук М. М., Міщенко О.В., Олійник Я. Б., Савченко О. В., Ткаченко Т. І., Чир Н. В. та інші.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні заходів, щодо інноваційного розвитку туризму в регіонах України.

Досягнення та реалізація поставленої у роботі мети потребує вирішення

таких завдань:

- охарактеризувати соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні;
- дослідити природно-ресурсну базу розвитку туризму в регіоні;
- проаналізувати історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності;
- оцінити стан організації туристичної діяльності в регіоні;
- дослідити особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні;
- визначити основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси розвитку туризму у Волинській облпсті.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти розвитку туризму в Україні, зокрема у Волинській області.

У роботі використано такі наукові методи дослідження: морфологічного аналізу, системного аналізу, критичного аналізу, табличний, порівняння та узагальнення.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи склали Закони України, Кодекси України й інші правові акти, інформація Державного комітету статистики України, наукові статті, монографії, а також матеріали мережі Інтернет.

Галуззю застосування результатів дослідження є практична діяльність підприємств туристичного бізнесу України. Запропоновані у роботі теоретичні і методичні рекомендації створюють об'єктивне підґрунтя для розвитку сфери туризму в Україні. Практична значимість роботи полягає у тому, що її результати можуть бути використані для підвищення ефективності господарської діяльності підприємств туристичного бізнесу.

РОЗДІЛ 1. ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

1.1 Соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні

Туризм – це важлива сфера економіки, де послуги відіграють провідну роль. Розглядаючи проблеми конкурентоспроможності туристичних послуг, слід враховувати специфіку цієї сфери діяльності. Будучи складною соціально-економічною системою, туризм підпадає під вплив з боку численних факторів, роль яких у кожен момент часу може бути різною як за силою, так і за тривалістю впливу на його розвиток.

З економічного погляду, туризм – це особливий спосіб споживання матеріальних та духовних благ, послуг товарів, що виокремлюється в самостійну галузь господарства [35, с. 56].

У законі України «Про туризм» зазначено, що туризм – це тимчасовий виїзд (подорож) осіб з постійного місця проживання з пізнавальною, оздоровлювальною, професійно-діловою, спортивною, релігійною та іншою метою на термін від 24 годин до одного року поспіль, без зайняття оплачуваною діяльністю в місці тимчасового перебування [1].

Провідну роль у розвитку туризму відіграють соціально-економічні фактори. Вплив економічних чинників на туризм головним чином обумовлено тим, що між тенденціями розвитку туризму і економіки спостерігається тісний взаємозв'язок. Держави з розвиненою економікою, як правило, лідирують на світовому ринку за кількістю туристських поїздок своїх громадян. Від економічного становища держави залежать не тільки доходи населення (як відомо, туристична активність змінюється в залежності від наявних у громадян фінансових коштів), але і рівень розвитку матеріально-технічної бази та інфраструктури туризму. До числа економічних факторів також відносяться:

інфляція, процентні ставки, коливання реальних обмінних курсів валют. Розвиток туризму дуже чутливо до того, в якій фазі економічного циклу - піднесенні чи спадання - знаходиться не тільки національна, а й світова економіка.

Серед соціальних чинників розвитку туризму в першу чергу необхідно відзначити збільшення тривалості вільного часу населення. У зв'язку з цим в туризмі позначилися дві тенденції - дроблення відпускнуго періоду і зростання нетривалих подорожей. Туристичні поїздки стають менш тривалими, але більш частими. У зарубіжній літературі це явище отримало назву «подорожі з інтервалами». «Подорожі з інтервалами» визначатимуть характер розвитку туризму в третьому тисячолітті. Такий висновок зроблений англійської консалтинговою фірмою «ховати УК», що проводила на замовлення ЮНВТО дослідження динаміки відпускнуго часу в 18 країнах світу, на частку яких припадає понад 70% всіх туристичних витрат. В результаті зроблений прогноз, що в ХХІ ст. тривалість туристичних поїздок скоротиться до 3-4 днів, але зросте частота перерв на відпочинок і інтенсивність відновлення життєвих сил людини [53. с. 126].

До числа соціальних факторів розвитку туризму відноситься також підвищення рівня освіти, культури, естетичних потреб населення. Згідно з дослідженнями, існує пряма залежність між рівнем освіти людей і схильністю до подорожей. Це можна пояснити тим, що особи з певним рівнем культури і освіти здатні більш раціонально розподіляти свій вільний час, використовувати його для пізнання навколишнього середовища за допомогою туризму, ознайомлення з історією, життям, побутом, фольклором і мистецтвом інших країн і народів.

Під впливом економічних і соціальних факторів в останні десятиліття ХХ ст. в західноєвропейських країнах змінилася парадигма суспільної свідомості: духовні цінності беруть гору над матеріальними. Це призвело до трансформації концепції проведення вільного часу. Сьогодні людина більшою мірою

орієнтований на пізнання дійсності і враження, насолоду життям, ніж на споживання матеріальних благ. В даному контексті змінилися місце і роль туризму в структурі потреб суспільства.

Україна має значний туристичний потенціал, структура якого для кожної області має свої особливості. Тому реалізація туристичного потенціалу кожної області потребує оцінки соціально-економічних передумов функціонування регіонального туристичного ринку та соціально-економічних чинників.

Волинська область вигідно розташована на північному заході України, тому що знаходиться на перетині важливих транспортних шляхів із Західною та Східною Європою, що особливо важливо для туристичного розвитку країни та області зокрема. Волинь нерідко називають «Вікном в Європу». Її територія входить до транскордонного об'єднання «Єврорегіон «Буг». На півночі Волинська область межує з Брестською областю Республіки Білорусь, на сході – з Рівненською областю, на півдні – з Львівською, на заході – з Холмським і Замостським воєводствами Республіки Польща.

На Волині функціонує 9 пунктів пропуску: 4 – на українсько-польському та 5 – на українсько-білоруському кордоні. Волинська область має достатньо розвинену транспортну мережу. Зокрема, її територією проходять такі важливі автомагістралі міжнародного значення, як Київ-Ковель-Варшава-Берлін і Київ-Ковель-Брест. Територія Волині становить 20,1 тис. км² [11, с. 86].

Волинський регіон має цілий перелік чинників, які позитивно впливають на його конкурентоспроможність з точки зору можливостей розширення і підвищення ефективності міжнародних туристичних зв'язків, а саме:

- близькість до країн Європейського та Митного Союзів;
- широкий туристичний та культурний потенціал;
- наявність значних природних ресурсів;
- розвиненість інфраструктури бізнесу;
- високий виробничий та науково-технічний потенціал регіону;
- наявність кваліфікованих кадрів і високий рівень професійної

підготовки працівників [15, с.27].

Транскордонне розташування, кліматичні умови, великі лісові масиви, водні об'єкти, різноманітність флори і фауни, наявність мінеральних джерел та запасів лікувальних грязей створюють умови для відпочинку і оздоровлення, а саме – для розвитку різноманітних видів туризму на теренах Волинської області.

Чисельність наявного населення області, за оцінкою, на 1 грудня 2019р. становила 1031,8 тис. осіб. У січні–листопаді 2019р. кількість жителів зменшилась на 3509 осіб.

Обсяг природного скорочення у порівнянні з січнем–листопадом 2018р. збільшився на 619 осіб.

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників підприємств, установ та організацій області (з кількістю працюючих 10 осіб і більше) у 2019 р. становила 8663 грн, що на 18,3 % більше, ніж у 2018 р. (в Україні – 10497 грн і на 18,4 % більше). За рівнем зарплати Волинь випередила Житомирську, Кіровоградську, Сумську, Тернопільську, Херсонську, Чернівецьку та Чернігівську області.

Найбільш оплачуваною торік була робота працівників, зайнятих у виробництві меблів, автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів, машин і устаткування, не віднесених до інших угруповань, у сфері фінансової та страхової діяльності, де заробітна плата перевищила середній показник по області в 1,9–1,6 раза.

Індекс реальної заробітної плати у 2019р. порівняно з 2018р. становив 109,3 % (в Україні – 109,8 %).

Загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати у грудні 2019 р. зменшилась на 23,6 % і на 1 січня 2020 р. становила 28,5 млн.грн.

Загалом в області недовиплачено суму, еквівалентну 1,7% фонду оплати праці, нарахованого за грудень 2019 р. Вчасно не отримали заробітну плату 3,1 тис. волинян, зайнятих в економічно активних підприємствах області, або 2,0%

від середньооблікової кількості штатних працівників. Кожному із зазначених працівників не виплачено в середньому по 8527 грн.

Туристичних об'єктів для задоволення найрізноманітніших бажань туристів є більш аніж достатньо. Іноземних туристів приваблюють наші природні та історико-архітектурні ресурси, тому туристичний потенціал області можна згрупувати таким чином: спортивний туризм; оздоровчо-пізнавальний; зелений туризм; етнічний туризм; водний туризм; аматорський туризм: (мисливство та рибальство); релігійно-сакральний туризм; діловий туризм [28, с. 164].

Але, на жаль, ці вищеперераховані чинники, які змогли б покращити туристичну діяльність Волинської області, загальмувала економічна криза та військова агресія на сході країни.

Туристичний потенціал області формують: 2 центри туристичної інформації, 3 національні парки, 231 рекреаційна зона, 118 рекреаційних пунктів, 267 озер, 285 агросадиб, 152 заклади розміщення, 7 санаторіїв, 17 музейних закладів, 1534 об'єкти культурної спадщини, 11 фестивалів (понад 571000 туристів), 1 туристичний кластер, 8 маркованих туристичних шляхів, 7 туристичних знаків (5.53), 5 активних туристичних клубів, 2 екопарки, 2 офіційних туристичних веб-ресурси, 341 суб'єкт туристичної діяльності області.

На території області під охороною держави перебуває 1534 об'єкти культурної спадщини, налічується 20 історичних населених місць, діють два історико-культурні заповідники, знаходиться 265 озер, 231 рекреаційна зона та три Національні природні парки (Цуманська пуща, Припять-Стохід, Шацький), достатньо розвинена мережа туристично-рекреаційних закладів [10]. Виокремились провідні підприємства, які працюють над створенням власного туристичного продукту та інвестують кошти у розвиток власної матеріально-технічної бази.

На даний час працює більше 130 туристичних фірм (туроператорів та

турагентів). Мережа санаторно-курортних і відпочинкових закладів області нараховує понад 200 установ, більше 300 садиб сільського зеленого туризму, 226 з яких у Шацькому районі [10], що позитивно впливає на розвиток туризму в області.

Витрати населення області на культуру і відпочинок в розрахунку на одне домогосподарство у 2018р. порівняно із 2017 р. зменшилися на 7, 3%, але витрати на послуги готелів і ресторанів за даний період збільшилися на 44, 5% [11, с. 86]. Але слід зазначити, що за 2017–2018рр. кількість внутрішніх туристів в області збільшилася на 51,4 % [3], що позитивно вплинуло на доходи підприємств сфери туризму в області.

Волинська область має потужний туристичний потенціал, що в свою чергу дозволить приймати велику кількість туристів (таблиця 1.1).

Таблиця 1.1

Туристичний потенціал Волинської області [8]

2	Центри туристичної інформації	17	Музейних закладів
3	Національні парки	1534	Об'єкти культурної спадщини
231	Рекреаційна зона	20	Історичних населених місць
113	Рекреаційних пунктів	49	Народних умільців
256	Озер	11	Фестивалів (понад 1000 туристів)
285	Агросадиб	1	Туристичний кластер
152	Заклади розміщення	8	Маркованих туристичних шляхів
7	Санаторіїв	5	Активних туристичних клубів
2	Екопарки	48	Суб'єктів туристичної діяльності

Культурно-дозвілєва туристична інфраструктура області складається із закладів різних типів: театрів і кінотеатрів, клубів і дискотек, бібліотек і музеїв. Здебільшого ці заклади використовує місцеве населення (табл.1.2).

Як свідчать дані табл. 1.2 найбільшу кількість культурних закладів мають міста: Луцьк, Ковель, Нововолинськ та Володимир-Волинський.

Заклади культурно-дозвілєвої інфраструктури впливають на формування туристичної привабливості області. Створення якомога більшої кількості таких

Таблиця 1.2

Основні заклади культури та мистецтва у Волинській області[15, с. 165]

№ з/п	Назва	Кількість
1.	Обласні академічні театри (музично-драматичний та театр ляльок)	2
2.	Обласна філармонія	1
3.	Обласний науково-методичний центр культури	1
4.	Школи естетичного виховання,	37
5.	Вищі мистецькі навчальні заклади I-II рівнів акредитації	1
6.	Заклади культури клубного типу	670
7.	Бібліотеки	557
8.	Музеї,	106
9.	Державний історико-культурний заповідник	2
10.	Парки культури і відпочинку	3
11.	Зоопарк	1
12.	Кінотеатри	8

закладів сприяє збільшенню грошових витрат туристів, а отже – надходжень до місцевого бюджету [10].

Отже, як показують дослідження Волинська область входить в число найбільш привабливих у туристично-рекреаційному плані територій України та характеризується достатнім економічним та соціальним потенціалом про що свідчить кількість туристів, яка постійно зростає. Але, залишається велика кількість пам'яток історії та культури – об'єктів туристичного показу, що потребують проведення ремонтно-реставраційних робіт, встановлення туристичних знаків-вказівників до них та облаштування їх засобами для доступу людей з обмеженими фізичними можливостями, туристично-рекреаційні та лікувальні ресурси використовуються не в повній мірі.

Волинська область має перспективи для розвитку туристичного ринку, але в нинішній час в повній мірі не використовується ані туристичний потенціал, ані її вигідне економіко-географічне розташування, що потребує реалізації низки чинників, які позитивно впливають на конкурентоспроможність області з точки зору можливостей розширення і підвищення ефективності міжнародних туристичних зв'язків, а саме:

- близькість до країн Європейського союзу;
- широкий туристичний та культурний потенціал; наявність значних природних ресурсів;
- розвиненість інфраструктури бізнесу;
- високий виробничий та науково-технічний потенціал регіону;
- наявність кваліфікованих кадрів і високий рівень професійної підготовки працівників.

Транскордонне розташування, кліматичні умови, великі лісові масиви, водні об'єкти, різноманітність флори і фауни, наявність мінеральних джерел та запасів лікувальних грязей створюють умови для відпочинку і оздоровлення, а саме – для розвитку різноманітних видів туризму на теренах Волинської області. В нинішній час в області розвиваються такі види туризму, як: спортивний, оздоровчо-пізнавальний, екотуризм, зелений, етнічний, водний туризм та інші.

Протягом попередніх років значні кошти державного та місцевого бюджетів було спрямовано на ремонтно-реставраційні роботи на пам'ятках історії та культури – об'єктах туристичного показу, що позитивно вплинуло на історико-культурну складову сфери туризму області.

Подальший розвиток туристичної інфраструктури в області гальмується відсутністю цілісної системи державного управління туризмом у регіонах; недосконалістю нормативно-правової бази, методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки суб'єктів підприємництва туристичної галузі з боку держави; незначними обсягами інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму; недостатньою сформованістю сучасних систем інформаційного забезпечення туристичного бізнесу; невідповідністю більшості туристичних закладів міжнародним стандартам; тенденцією до збільшення кількості підприємств готельного господарства у приватній формі власності; незадовільним станом туристичної, сервісної та інформаційної інфраструктури в зонах автомобільних доріг і міжнародних транспортних коридорів і в

сільській місцевості; відсутністю інноваційних проектів і наукових досліджень із питань розвитку перспективних елементів туристичної інфраструктури; дефіцитом висококваліфікованих менеджерів у галузі туристичного бізнесу; недосконалістю бази даних стосовно об'єктів туристичної інфраструктури; недостатньою підготовленістю населення області до туристсько-рекреаційного підприємництва; низьким рівнем сертифікації підприємств туристичної діяльності.

Одним із ключових завдань на даний час є питання розвитку регіону та посилення його економічного потенціалу. Важливим чинником економічного зростання є інвестиції. Важливим та актуальним є питання залучення іноземних інвестицій, оскільки вони мають вагомий вплив на економічний розвиток області і країни в цілому.

Вважаємо, задля забезпечення розвитку туризму у Волинській області необхідно комплексно застосовувати наступні заходи:

- 1) активно залучати зовнішні та внутрішні інвестиції для розвитку туризму на основі підвищення привабливості регіону;
- 2) формувати належне інфраструктурне забезпечення розвитку туризму;
- 3) формувати організаційно-інституційне середовище розвитку туризму у регіоні;
- 4) стимулювати туристичні потоки;
- 5) розробляти спільні туристичні продукти та розвивати договірну спеціалізацію, що дозволить наростити туристичні потоки з іноземних держав;
- 6) розвивати туристичну інфраструктуру на основі реалізації міжнародних проектів;
- 7) стимулювати та сприяти розвитку нових інноваційних видів туристичної діяльності.

Таким чином, необхідні активні дії перш за все з боку регіональних органів влади та держави, спрямовані насамперед на створення умов динамічного розвитку туризму в регіоні, фінансування такого виду економічної

діяльності, а також просування регіональних турпродуктів на ринку туристичних послуг.

Для розвитку транспортного забезпечення туристичного процесу варто було би запозичити досвід країн із високим рівнем розвитку транспортної інфраструктури, де існують суто туристські транспортні підприємства й організації, які надають найрізноманітніші послуги. Потрібно проводити роботи з благоустрою територій і під'їзних шляхів до об'єктів туристичного призначення.

Потрібно розширити й удосконалити будівництво нових підприємств готельного господарства; переобладнати готельні підприємства та заклади ресторанного господарства для прийому іноземних туристів; забезпечити високий рівень обслуговування. Стаціонарно-оздоровчі заклади, профілакторії, шкільні табори, які не мають профільного навантаження, можна використовувати як туристичні бази. Необхідно завершити реконструкцію спортивної бази «Авангард» і дитячого табору «Радість» у Ківерцівському районі, відновити роботу дитячих таборів «Хвиля» Старовижівського району та «Берізка» Ківецівського району. Потрібно створити єдину інформаційну систему з повним банком даних про послуги, що надаються туристичними підприємствами.

Таким чином, будучи складною соціально-економічною системою, туризм підпадає під вплив з боку численних факторів, роль яких у кожен момент часу може бути різною як за силою, так і за тривалістю впливу на його розвиток, проте провідну роль у розвитку туристичних послуг відіграють соціально-економічні чинники.

У наступному підрозділі нами буде розглянуто природно-ресурсну базу розвитку туризму в регіоні.

1.2 Природно-ресурсна база розвитку туризму в регіоні

Перед початком здійснення аналізу природно-ресурсної бази Волинської області, я хочу зауважити на тому, що природні ресурси відіграють досить важливу роль в туристичному бізнесі, адже вони виконують численні функції: однією з найважливіших є можливість їхнього використання як засобу відновлення фізичних і духовних сил людини. Природні туристичні ресурси варто розглядати як ресурси, що активно використовуються для збереження чи підтримки здоров'я індивідуума. До них можна віднести як окремі компоненти природи, так і весь природний комплекс.

Природні ресурси – це елементи й сили природи, які можуть використовуватись у виробничій і невиробничій діяльності людини. Вони поділяються на такі:

- мінеральні, до яких відносять корисні копалини та мінерально-будівельну сировину. Мінеральні ресурси можуть поділятися на паливні, рудні й нерудні;
- земельні, серед яких виділяють типи ґрунтів, а також типи господарського використання земель: рілля, сінокоси й пасовища, ліси й чагарники, малопродуктивні землі тощо;
- водні, які поділяються на води Світового океану та води суходолу, які складаються з поверхневих вод (річки, озера, ставки, водосховища, болота, льодовики), підземних вод (ґрунтові та артезіанські);
- біологічні ресурси, що включають рослинний і тваринний світ;
- ресурси Світового океану, що перебувають у воді в розчиненому стані,
- на морському дні й під ним – у товщі земної кори;
- рекреаційні, що включають природно-кліматичні, бальнеологічні й заповідні;

– кліматичні й космічні, до яких відносять сонячну енергію, енергію вітру, внутрішнє тепло Землі, енергію хвиль, освітленість тощо.

За ступенем вичерпності природні ресурси поділяються на невичерпні й вичерпні. До невичерпних природних ресурсів відносять: сонячну енергію, внутрішнє тепло Землі, енергію вітру, води, до вичерпних природних ресурсів – ґрунт (1 см ґрунту відновлюється через 100 років), рослинний і тваринний світ, атмосферне повітря, воду [45].

Волинська область розташована на крайньому північному заході України, на перехресті важливих транспортних шляхів зі Східної у Західну Європу, що особливо важливо для розвитку зв'язків із різними країнами світу. На півночі область межує з Республікою Білорусь (протяжність кордону – 205 км), на сході – з Рівненською областю (410 км), на півдні – з Львівською областю (125 км), на заході – з Люблінським воєводством Республіки Польща (135 км) [10].

Територія Волині становить 20,1 тис. км² (3,3% території України), простягається з півночі на південь на 187 кілометрів, а з заходу на схід – на 163 кілометри. За природними умовами область поділяють на три зони: північнополіську, південнополіську і лісостепову. На теренах Волинської області чітко виділяють два види ландшафтів – поліський і лісостеповий. Для поліських ландшафтних районів характерні велика лісистість, заболоченість місцевостей, переважання малородючих ґрунтів, наявність значної кількості заплавних і карстових озер. Для лісостепових ландшафтних районів властивий долинно-грядовий рельєф, ускладнений яружно-балочними й карстовими формами із сірими опідзоленими ґрунтами в поєднанні з малогумусними чорноземами. Лісова рослинність становить 20 % території зони.

Волинська область відзначається унікальністю природного середовища з мальовничими водно-болотними та лісовими ландшафтами, надзвичайно вразливими до антропогенної діяльності. Більша частина області розташована в межах Поліської низовини, четверта частина – на Волинсько-Подільській височині в лісостеповій зоні. Область у своєму складі має 16 адміністративних

районів, 11 міст, 22 селища міського типу, 1054 сільських населених пункти та 4 міста обласного підпорядкування.

На території Волинської області протікає 137 річок. У північній та західній частині області проходить головний європейський вододіл, який розділяє басейн Чорного і Балтійського морів, зокрема басейн Дніпра (р. Прип'ять, Стир, Стохід, Турія) і Західного Бугу. Для річок регіону характерне мішане живлення, з перевагою снігового (60-70 %). В результаті широкомасштабних осушувальних робіт в області значна частина річок або їх ділянок втратили свій первісний вигляд і постають тепер у вигляді магістральних каналів (верхів'я Прип'яті, Вижівки, Турії, Стоходу, ріки Коростинка, Копаївка, Конопелька).

На території області знаходиться 268 озер, загальною площею 14398 га, більшість з них карстового походження, зокрема групи Шацьких, Згоранських, Кримнівських озер, а також озер заплавного типу (долина р. Прип'ять). Найбільші озера: Світязь (площа 2750 га, глибина 58,4 м.), Пулемецьке (площа 1920 га, глибина 19 м), Турське (площа 1225 га, глибина 2,6 м.).

Населення області на 1 січня 2019 р. становило 1035,3 тис. осіб, з яких 52,2% – у міських поселеннях, решта – в сільській місцевості. За 2018 рік кількість жителів зменшилась на 3127 осіб. З 2008 по 2015 рік в області відбувався природний приріст населення, однак у 2015р. вперше за цей період зафіксовано природне скорочення. Упродовж 2015-2018 років чисельність населення скоротилась на 7,4 тис. осіб. У 2018 році область за чисельністю наявного населення займала 21 місце серед регіонів України [13].

Природно-рекреаційний потенціал родовищ мінеральних вод складає 572,53 тис. осіб/рік і використовується на 1,6 %. Використання потенціалу родовищ мінеральних вод в санаторіях області складає: Журавичівського – 5 %, Ковельського – 29 %, Шацького – 3 %. Природно-рекреаційний потенціал родовищ лікувальних грязей відображено в таблиці 1.3. Враховано термін регенерації грязей – 25 років та середню норму витрати на курс лікування – 0,2

Таблиця 1.3

Лікувальні грязі Волинської області [13]

Родовища лікувальних грязей	Тип родовища	Запаси, тис.м3
Шацьке	торфове	4768
Тетеринське	торфове	198
Берестечківське	торфове	41,2
Липнівське	торфове	165,0
Журавичівське	торфове	217
Головнянське	торфове, низинного типу	60,0
Ставівське	торфове, низинного типу	39,0
Машівське	торфове, низинного типу	28,0
Троянівське	торфове	40,0
Гайківське	торфове	36,0

м3 (для аплікацій та ванн). Результати розрахунків відображено в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Природно-рекреаційний потенціал родовищ лікувальних грязей
Волинської області [13]

Назва родовища	Сумарний запас, тис. м ³	Норма потреб, м ³	Природний потенціал, тис.осіб/рік
Липнівське, Берестечківське, Горохівський р-н	206,2	0,2	41,24
Журавичівське, Ківерцівський р-н	217	0,2	43,4
Головне, Машів, Любомський р-н	88	0,2	16,16
Троянівське, Маневіцький район	140	0,2	8,0
Ставівське, Тетеринське, Ратнівський р-н	237	0,2	47,4
Гайківське, Турійський р-н	36	0,2	7,2
Шацьке, Шацький р-н	4768	0,2	95,36
Всього	5592,2		258,76

Природно-рекреаційний потенціал родовищ лікувальних грязей складає 258,76 тис.осіб/рік. Для санаторно-курортного лікування використовуються

грязі лише Журавичівського родовища, потенціал якого використовується на 9,7 %.

Норма витрат сапропелю для ванн і аплікацій приблизно в два рази більша, ніж для торфових грязей (0,4 м³ на курс лікування). В лікувальних цілях використовуватиметься 0,01 обсягу родовищ, що враховано при визначенні природно-рекреаційний потенціал.

Природно-рекреаційний потенціал кліматолікувальних місцевостей (таблиця 1.5) становить 16,15 тис. осіб/рік. При оцінці враховувались площі лісових масивів санаторіїв і профілакторіїв, де передбачається кліматолікування. Потенціал цих територій використовується на 60% при плановій місткості закладів курортно- санаторного лікування, які на них розміщені.

Таблиця 1.5

Природно-рекреаційний потенціал кліматолікувальних місцевостей
Волинської області [13]

Назва району	Площа курортних лісів, га	Природний потенціал, тис. осіб/рік
Іваничівський	8,8	1,41
Ківерцівський	55,1	8,87
Ковельський	19,1	3,07
Шацький	17,4	2,8
Всього	100,4	16,15

Природно-рекреаційний потенціал озерних родовищ сапропелю становить 50,12 тис. осіб/рік. Для санаторно-курортного лікування сапропелі в області не використовуються.

При визначенні природного потенціалу зон організованого короткотривалого відпочинку окремо визначені результати по рекреаційних зонах, рекреаційних куточках, які знаходяться за межами населених пунктів і парків, скверів, гідропарків міст та районних центрів. Навантаження на

перераховані об'єкти прийняті згідно з ДБН 360-92. Кількість вихідних і святкових днів за теплий період року становить 18, за цілий рік – 45.

Природно-рекреаційний потенціал організованого короткочасного відпочинку становить 300,95 тис. осіб/рік. Найбільшим потенціалом володіють рекреаційні зони для організованого короткочасного відпочинку міст обласного підпорядкування та Ківерцівського, Ковельського, Шацького районів. Згідно з проведеним аналізом найінтенсивніше використовуються парки та сквери міст Луцька та Ковеля, рекреаційні зони для організованого короткочасного відпочинку Луцького, Ківерцівського, Ковельського, Старовиживського, Шацького районів. Рекреаційні зони для організованого короткочасного відпочинку Камінь-Каширського, Любешівського, Маневицького районів придатні лише для місцевого використання [57, с. 81].

Природний потенціал річкових та озерних пляжів – 127,35 тис. осіб/рік.

Враховано лише використовувані на даний час пляжі. Чверть потенціалу припадає на Шацький район. Річкові та озерні пляжі області використовуються дуже інтенсивно. Найбільше навантаження припадає на озерні пляжі Ківерцівського, Любомльського, Ковельського, Ратнівського, Турійського, Старовиживського, Шацького районів.

Природний потенціал мисливських угідь визначено з врахуванням раніше прийнятої екологічної норми – 1 мисливець на 100 га мисливських угідь.

Мисливський потенціал області склав 15,834 тис.осіб/рік і використовується в середньому по області на 46 %. Варто зауважити, що простежується зменшення фактичної кількості мисливців та угідь за останні роки. Найвища місткість мисливських угідь Камінь-Каширського, Любешівського, Маневицького районів.

Територіальна структура свідчить, що найбільшим рекреаційним потенціалом володіють Горохівський, Ківецівський, Ковельський, Луцький, Локачинський, Шацький райони. В останньому районі, який є лідером майже за всіма складовими, знаходиться третина природо ресурсного потенціалу

рекреаційного спрямування.

Найбільш перспективними для розвитку санаторно-курортного лікування є Ківерцівський, Ковельський та Шацький райони; для туристично-екскурсійного профілю – Володимир-Волинський, Горохівський, Луцький та Шацький райони; для оздоровлення та відпочинку – всі райони поліської частини області за винятком Камінь-Каширського, Любешівського та Маневицького районів, значно потерпілих внаслідок аварії на ЧАЕС [11, с. 91].

Клімат області помірно-континентальний: зима м'яка з нестійкими морозами; літо тепле, нежарке, весна та осінь – затяжні із значними опадами. Річні суми опадів складають 600-650 мм. Найбільше їх випадає в червні, липні і серпні (до 80-90 мм в місяць). 70 % всієї кількості опадів припадає на теплий період року. Область отримує 92,7 ккал/см² сумарної сонячної радіації на рік. Пряма сонячна радіація знижується в результаті високої хмарності і становить 40 % від сумарної [10].

Важливе значення в оцінці рекреаційної цінності клімату має режим ультрафіолетової радіації (УФР), який справляє бактерицидну, вітаміноутворюючу дію на організм людини. Так, біодозу УФР (1/4 лікувальної дози) в липні опівдні при яасному небі можна отримати за 18 хвилин. Кількість годин сонячного сяйва залежить від тривалості дня. Режим сонячного сяйва в області сприяє довготривалим прогулянкам і походам. Для рекреації має значення оцінка міждобової зміни основних метеорологічних величин. Зміна температури повітря (більше 4°C) та атмосферного тиску (більше 6 мм рт. ст.) значно впливає на стан людини. В середньому на території спостерігається 30-45 днів з різкими коливаннями температури і приблизно стільки ж днів – із значним коливанням атмосферного тиску. Сприятливі для рекреації комфортні, прохолодні субкомфортні і жаркі субкомфортні погоди.

Найчастіше комфортна погода спостерігається в літні місяці (5-8 днів на декаду). Жарка погода буває дуже рідко. В липні-серпні умови на території області сприятливі для проведення широкого комплексу кліматолікування. В

цей період приймання кліматичних процедур не обмежується, повітряні ванни можна приймати протягом усього літа.

Температура води в переважній більшості озер області стає придатною для відкриття купального сезону з другої декади червня і триває він в середньому 80 днів (до другої декади вересня). Температура води максимальна в першій-другій декаді серпня і становить близько 20°C.

Погода на початку весни і пізньої осені несприятлива для рекреаційної діяльності і не забезпечує можливості тривалого відпочинку на повітрі.

Сприятливий період для організації всіх видів відпочинку в теплу пору року триває 150-155 днів. Найоптимальніші кліматичні умови для організації відпочинку і туризму в теплий період року – в північно-західних районах області.

В холодний період року (листопад-березень) середня температура – 1-3°C. Температура найхолоднішого місяця січня становить -6°C. Сонячна погода в зимовий період тримається 40-45 днів, решту днів – похмура погода чи з опадами [10].

Утворення снігового покриву відмічається в другій-третій декаді грудня на всій території області. Кількість днів зі стійким сніговим покривом на території області різна: в північних районах цей період триває в середньому 80 днів, в центральних районах -70 днів, а в південних – 50-60. Кількість днів з ожеледицями і заметілями становить 15-20. Середня висота снігового покриву коливається від 10 до 15 см. Сприятливий період для організації зимових видів туризму і відпочинку в холодний період триває в середньому 50 днів. Найкращими для розвитку рекреації в зимовий період є північні райони області.

Отже, параметри кліматичних умов Волинської області входять в межі оптимальних для розвитку всіх основних видів рекреаційної діяльності в зимові та літні місяці [10].

Флора Волинської області об'єднує в собі і типові західноєвропейські і східноєвропейські елементи. Упродовж тривалого історичного періоду на

території області сформувалася лісова, лучна, болотна, прибережна і водна рослинність. Видовий склад флори представлено здебільшого різноманітними родинami покритонасінних. Серед них переважають складноцвіті, злакові, осокові, розовіті, гвоздикові, бобові, жовтецеві, ранникові, губоцвіті, зонтичні та хрестоцвіті.

У сучасних умовах флора Волині зазнає всезростаючого й різноманітного антропогенного впливу, що зумовлює необхідність постійного моніторингу з метою своєчасного виявлення раритетних видів і надання їм природоохоронного статусу, який би дав змогу запобігти їх зникненню на території області. Тому регулярне оновлення переліку раритетних видів, що зростають на території області, є актуальним завданням ботанічних досліджень.

Абсолютно корінна рослинність, тобто та, що не зазнала впливу людини, трапляється в області рідко. Простежується у вигляді окремих угруповань на відслоненнях гірських порід, а також на деяких болотних масивах. Значно ширше представлено практично корінні й відносно корінні угруповання, тобто такі, які після втручання людини відновлювалися у природному або близькому до нього вигляді. Сюди належать дубові, соснові й чорно вільхові ліси, численні болотні фітоценози та вологі луки.

Волинська область є однією з найбільш привабливих у туристично-рекреаційному плані територій України яка має унікальні умови для просування на ринок туристичного продукту та відзначається унікальністю природного середовища з високо цінними мальовничими водно-болотними та лісовими ландшафтами. Волинь є одним із найбільш заліснених регіонів України. Загальна площа земель лісового фонду області становить 697,7 тис. га, в тому числі земель, вкритих лісовою рослинністю, – 646,4 тис. га. Це становить третину території області і 6 % площі лісів України. Найбільш залісненими є Маневицький, Камінь–Каширський, Шацький райони, де площа лісів займає 58–48 % території.

Нині ліси Волинської області займають третину її площі. У зв'язку зі значною заболоченістю – широко представленою тут є болотна місцевість. Лучний тип рослинності більш типовий для північних районів: луки збереглися на лісових галявинах, підвищеннях серед боліт.

Найбільш поширені тут костриця, тонконіг, пачевиця, осока, численні злаки. У зниженнях річкових долин виникли низинні луки. Тут домінують формації осок, тонконогу, пачевиці, лепешників, молінії, щучників, калюжниці, м'яти. У долинах річок, де періодично відбуваються повені, утворилися заплавні луки. Їх флору представляють тимофіївки, костриці, куничники, пачевиця, тонконіг, горошок, конюшина, тощо.

Таким чином, Волинська область володіє достатньою природно-ресурсною базою та великий потенціал для розвитку таких видів туризму: річкового та водосховищного, зеленого та екологічного, культурно-пізнавального.

У наступному підрозділі нами буде розглянуто історико-культурні ресурси Волинської області

1.3 Історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності

Згідно з Законом України «Про охорону культурної спадщини», до останньої належать успадковані людством від попередніх поколінь об'єкти культурної спадщини, що визначаються як визначні місця, споруди (витвори), комплекси (ансамблі), їхні частини, пов'язані з ними рухомі предмети, а також території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з археологічного, естетичного, етнологічного, історичного, архітектурного, мистецького, наукового чи художнього погляду й зберегли свою автентичність [2].

У Конституції України стверджується, що збереження історичних пам'яток та інших культурних цінностей є обов'язком кожного громадянина. Захист та збереження культурної спадщини як основи національної культури визначається у Законі України «Про культуру» однією із засад державної політики у сфері культури.

У культурному контексті спадщина включає матеріальні і нематеріальні елементи: витвори мистецтва, історичні пам'ятки, споруди, пам'ятки архітектури, філософію, традиції, історичні заходи, особливості побуту, літератури, фольклор, групи будівель та місцевості. У географічному аспекті культурна спадщина регіону – це сукупність визначних об'єктів, що сформувалася на певній території під впливом різних факторів (історичних, природних, економічних, етнографічних, соціальних) [2].

Культурно-історичні ресурси Волині при їх орієнтації і включення до соціальної і економічної програми розвитку кожного району як складової розвитку туризму мають значний потенціал [15, с. 66]. Але цьому в першу чергу заважають існуючі ілюзії (міфи) про розвиток туризму в області, такі як:

- наявність ринку культурно-історичних послуг в регіоні;
- професійність надання таких послуг (залучення музеїв і т.п.);
- наявність інформаційного поля щодо послуг;
- забезпечення такого поля у наукових, масових виданнях, рекламі (від дороговказів, до інформації по радіо і телебаченню);
- наявність адресату (внутрішнього і зовнішнього) регіональної туристичної системи;
- забезпечення або недостатнє забезпечення такого адресату матеріально-технічною базою (послуги розміщення, харчування, транспорту);
- відновлення культурно-історичних ресурсів;
- наявність і визначення адресанта культурно-історичних послуг;
- реальна цінова політика в умовах конкуренції навколо таких послуг.

Наявність при реальності чи дієвості кожного з таких положень, що

торкаються досить суттєвих проблем туризму в регіоні, їх абсолютизація чи автономне, незалежне один від одного існування, є недостатнім для вирішення питання культурно-історичного потенціалу області. Лише комплексний аналіз і застосування цих положень буде сприяти його вирішенню.

В Центральній Європі такому комплексному підходу є чудовий приклад курорту на Карлових Варах у Чехії. Серед різноманітних послуг для туристів, які тут пропонують, є і своя «родзинка», – відвідувачі ресторану можуть, наприклад, замовити обід Гете.

Якщо уважно подивитися на карту Волинської області, то можна чітко визначити трикутник Луцьк–Володимир–Волинський–Ковель. Трикутник з адміністративних центрів, що з'єднані між собою автомобільними та залізничними магістралями. У трьох цих містах зосереджено головні культурно-історичні ресурси Волинської області. Проте, по трасі, що з'єднує їх знаходиться низка пам'яток історії, культури та літератури не меншого значення. Загальновідомими туристичними об'єктами Волині є історико-культурний заповідник «Старе місто» у Луцьку, пам'ятники архітектури у Володимирі-Волинському, монастир у с.Зимне, літературно-меморіальний музей Лесі Українки у с. Колодяжне. Якщо вказані визначні пам'ятки більш-менш введено до туристичного обігу, то значно менше уваги в останні роки приділялося іншим центрам духовної діяльності Волині [12]. Найбільше пам'яток архітектури та містобудування зосереджено в обласному центрі (88 об'єктів, із них 23 мають національне значення). У містах Ковелі та Володимирі-Волинському майже однакова кількість пам'яток архітектури – 24 та 23 відповідно. Серед районів найбільше об'єктів архітектурної спадщини у Горохівському (53 пам'ятки), Ківерцівському (32) та Луцькому (29 пам'яток). Камінь-Каширський, Любомльський, Шацький та Любешівський райони за цим показником займають останні позиції (18, 18, 10 та дев'ять пам'яток відповідно) [33, с. 54].

До наведеного у табл. 1.6 варто додати, що великою кількістю пам'яток

історії вирізняються Турійський (78 об'єктів), Ковельський (75) та Горохівський (63) райони. Найбідніше цей тип об'єктів культурної спадщини представлений у Шацькому (26), Ратнівському (36) та Любешівському (37) районах [33, с. 58].

Таблиця 1.6

Територіальна локалізація історико-культурних пам'яток
Волинської області [33, с. 58]

Район	Площа, км ²	Кількість пам'яток
Володимир-Волинський	1038	78
Горохівський	1122	174
Іваничівський	645	81
Камінь-Каширський	1747	76
Ківерцівський	1414	97
Ковельський	1723	104
Локачинський	712	63
Луцький	973	83
Любешівський	1450	48
Любомльський	1481	74
Маневицький	2265	109
Ратнівський	1437	59
Рожищенський	928	71
Старовижівський	1121	68
Турійський	1205	101
Шацький	759	37
Всього	20100	1535

В області є п'ять пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення. Це парк садиби Липинських, Любешівський парк відпочинку, Берестечківський, Горохівський та Літинський (Турійський район) парки.

Значна частина культурного надбання краю зберігається у музеях області.

Завданнями цих установ є збереження та використання пам'яток матеріальної та духовної культури, природи, надбань національної історико-культурної спадщини. Музейна мережа Волинської області є важливим складником збереження історичної пам'яті народу. Станом на 2011 р. – це 16 комунальних музеїв, 75 музейних закладів на громадських засадах, із яких чотири мають звання «народний». У музеях Волині розміщено 260 тис. музейних експонатів основного фонду –пам'яток матеріальної та духовної культури Волинського краю, які є частиною Музейного фонду України, а деякі з них вважають культурним надбанням усього людства [33, с. 60]. Частина археологічних та мистецьких пам'яток зберігається у музеях навчальних закладів Волинської області. Кожна середня школа області має заклади музейного спрямування. Поступово вони проходять реєстрацію та облік.

Спостерігаємо відмінності між районами у розподілі об'єктів культурної спадщини, що сформувалися під впливом переважно історико-географічних факторів. Загальна географічна закономірність полягає в тому, що найбільша кількість пам'яток розміщена у містах – історичних центрах Волинської області –Луцьку (126), Ковелі (45) та Володимирі-Волинському (40). Серед районів за кількістю пам'яток виділяються Горохівський (174 пам'ятки), Маневицький (109), Ковельський (104) та Турійський (101 пам'ятка) райони. Найменша кількість об'єктів культурної спадщини у Шацькому (37 пам'яток), Любешівському (48) та Старовижівському (68) районах, що пов'язано з їхнім периферійним положенням.

Розглядаючи рекреаційний комплекс Волині, складовою якого є культурно-історичні ресурси, можна виділити кілька туристичних маршрутів у межах трикутника Луцьк–Володимир-Волинський–Ковель на 3 дні і більше.

Всередині цього маршруту можна виділити тему "Знайомство з історією українського містобудування". Визначений маршрут розглядає міста Волині в історичній ретроперспективі. Адже Володимир-Волинський з його унікальними пам'ятками знайомить з містом Київської Русі, Луцьк – з середньовічним

містом, Ковель – з містом нового часу (друга половина XIX – початок XX ст.).

Всередині цього маршруту утворюється ще одна тема, яка знайомить з меморіальними садибами у с. Колодяжне, м. Устилузі, с. Затурці. Розроблений, давно існуючий маршрут до садиби Косачів у даному випадку розширюється за рахунок маршруту до музей Ігоря Стравинського в Устилузі і садиби В'ячеслава Липинського у Затурцях, де планують створити музей. На базі меморіальних садиб можна відтворити індивідуальні маршрути, пов'язані з іменами їх власників. Навколо Колодяжного це поїздки до Голоб, Нечимного [23, с. 102] . Відповідно шлях Ігоря Стравинського по Волині: Ковель–Володимир-Волинський–Устилуг.

Інша тематика екскурсій по території Волині передбачає як активний відпочинок, так і пізнавальну діяльність. Це відтворення прадавньої історії Волині через відвідування залишків стародавніх городищ. Попит на подібний маршрут визначається як підвищенням інтересу до археологічних пам'яток у нашій країні (нелегальна, так звана «чорна археологія»), так і існуванням програми археологічної практики у вищих навчальних закладах. По маршруту Луцьк–Володимир-Волинський–Ковель можна відвідати городища у Жидичині, Городищі, Шепелі, Горзвині, Одерадах, Затурцях, Локачах, Зимному, Турійську, Переспі [23, с. 102].

Інша тематика екскурсій передбачає знайомство з сакральним мистецтвом Волині, церковними спорудами. Маршрут такої екскурсії передбачає відвідання Луцька, Олики, Білостока, Нового Загорова, Зимне, Володимира-Волинського, Мильці, Жидичина.

В історії культури України особливе місце посідають регіонально-обласні культурні вогнища. Відомо, що вихідці з обласних культурних центрів часто займають у культурі столичних центрів значне місце [15,с.88]. Для Волині це стосується імен не тільки родини Косачів, Липинських, Стравинського, а й Андрія Курбського (Ковель, Миляновичі), Габріелі Запольської (Підгайці, Прилуцьке), Андрія Белого (Луцьк, Боголюби), Юзефа-Ігнація Крашевського

(Городок), Єви Фелінської (Воютин), Агатангела Кримського (Володимир-Волинський). У бурхливі роки ХХ ст., під час військових дій на Волині перебували літератори із світовою славою – Олексій Толстой (Володимир-Волинський), Ісаак Бабель (Ковель), Генріх Бьоль (Ковель), Ярослав Гашек [25, с. 151].

У 2004 р. відзначався ювілей Українського січового стрільцтва, маршрут по місцям бойової слави стрільців 1914-1916 років вписується у трикутник Луцьк–Володимир-Волинський–Ковель. У 1992 році у зв'язку з 50-ти річчям Української Повстанської армії виник апробований маршрут, орієнтований на діаспору і нове покоління українців, пов'язаний з витоками УПА. 2002 рік є також ювілейним в історії повстанської армії, відповідно цей маршрут знову буде користуватися попитом.

Слід відмітити, що кожен з пунктів запропонованих маршрутів вимагає діючої матеріальної технічної бази, інформаційного забезпечення, чітко визначеного адресату, а найважливіше – чітко визначеного адресанта (не розпорошеного між туристичними бюро, музеями, управліннями рекреаційної діяльності регіону тощо). Інакше вирішення питання регіонального туризму залишиться тією ж ілюзією і міфом. Було б доцільним розмістити у центрах цих маршрутів готельні комплекси, заклади харчування, здійснити облаштування транспортних магістралей, забезпечити професійне обслуговування рекреантів з врахуванням таких факторів як вік, стать, соціальна належність, традиції, релігійні та національні особливості, уподобання, стан здоров'я.

Для кожного з пунктів потрібна і відповідна «родзинка». Тим більше, це стосується підприємств малої і середньої форми бізнесу, що пов'язані з харчуванням. Наприклад, відомо, що в родині Стравинського вирощували сорт ананасної клубними [57, с. 82].

Особливе місце у волинських періодах життя всесвітньовідомого композитора займав і сам шлях до Устилуга, потягом до Володимира-Волинського, де «іжа була чудовою», і на конях чи авто до Устилуга.

Відтворення таких подробиць у наші дні привернуло б увагу екскурсантів, адже мистецький спадок Стравинського належить не тільки Україні, а й цілому світу. Було б доцільним розмістити в Устилузі і концертної зали з широкими акустичними можливостями.

Садиба Липинського у Затурцях на початку XX ст. відома як зразковий господарський комплекс наприкінці XIX ст. Створення тут у наші дні, наприклад, дослідницької сільськогосподарської станції з широкою виставочною діяльністю, послужило б визначенню конкретного адресата.

Відвідування Олики – маєтку і замку Радзивілів могло відбуватися і під час сезону полювання, оскільки Радзивіли були відомі своїми мисливськими уподобаннями. Тим більше, що мисливські послуги пропонують у недалекому від Олики смт Цумані.

Існує приказка: найкращий спосіб спіймати три зайця – це виловити вісім і п'ять відпустити. Комплексне забезпечення культурно-історичних ресурсів Волині має сприяти і вирішенню проблеми регіонального туризму в області, вона є складовою і соціально-економічної політики, без нього і туризм, і економіка регіону не є самодостатніми. Існує і інша приказка: за двома зайцями погонися, жодного не вхопиш. Тими «зайцями» є, напевно, ілюзії навколо туризму зовнішнього і туризму внутрішнього. Якщо перший у наші дні приносить реальний прибуток закордону, то другий – це той, який ми ще «не впіймали».

Розглянемо декілька варіантів, перспективних для розвитку туризму, зокрема:

1. Замковий туризм – Замок Любарта м. Луцьк, історія якого налічує майже 700 років (до речі саме він зображений на реверсі двісті гривневої купюри) та не менш важливий замково-палацовий комплекс XVI – XVIII ст. з мальовничим парком на протилежному боці штучного озера, відомий як «замок князів Радзивілів», робить Волинь особливо привабливою для практичного використання. Замок, який за розмірами та оригінальністю не поступається

багатьом світовим аналогам, міг би виконувати роль резиденції чи туристичного бізнес-центру для проведення національних та міжнародних зустрічей, фестивалів, наукових конференцій використовується, на жаль, як психлікарня.

2. Релігійний туризм – не менш перспективний напрям. Саме на Волині знаходиться більше десятка храмів, історія яких важлива не лише для нашого краю, але і для всієї України. Храм Успіння Пресвятої Богородиці (Мстиславів храм) 1160 року, м. Володимир Волинський – один з трьох (Десятинна церква у Києві, соборна церква Івана Богослова у Луцьку та вищезгаданий), який зберігся до нашого часу. Зокрема, у тому ж Володимирі Волинську знаходиться унікальна пам'ятка світу церква-ротонда Святого Василя XVI ст., фундаменти якої у вигляді восьми пелюсткової квітки. А Святогірський Успенський оборонний монастир 1001 року с. Зимне, у печерах якого, за легендами, приймав постриг Нестор Літописець ще й досі береже чудотворну ікону Божої Матері [10].

3. Пішохідний туризм – волинська земля має всі ресурси для розвитку цього виду діяльності. А маршрут «Озеряни – Грушівка – Турійськ – Соловичі – Дуліби – Луків – Любохини – Дубечне – Ратне», протяжністю 130 км, уже був застосований у практичній діяльності.

4. Екологічний туризм – екологічні стежки у Шацькому національному природному парку («Світязянка» та «Лісова пісня»), у Черемському природному заповіднику та у ландшафтному парку «Припять – Стохід» уже розроблені, але не повно використовуються у туризмі. І, звичайно, місця партизанської слави теж гідні уваги з боку туристів.

Таким чином, поєднання цікавих унікальних пам'яток історії та культури з чудовими лісовими масивами, річками, озерами, різноманіттям рослинного і тваринного світу та розвинена транспортна мережа, відродження Волинського регіону, як молодіжного та культурно-мистецького центру сприяють розвитку туризму і відпочинку у цій місцевості.

Кожен район Волинської області має свої особливості, які необхідно враховувати при підготовці туристичних маршрутів.

Особливу увагу необхідно приділити відновленню наявних в області пам'яток архітектури, найперше Олицької резиденції, що спорудили за часів литовського князя Миколи Радзивілла в середині XVI сторіччя, одного з перших квадратних бастіонів на теренах теперішньої України. За схожість із резиденцією французьких королів, Олицький замок дослідники називають українським Версалем.

Враховуючи, що захист історичної спадщини є одним із пріоритетних напрямів культурної політики усіх держав світу, яка здійснюється під егідою ЮНЕСКО, збереження історичних пам'яток для майбутніх поколінь стане поштовхом для зрушень у сфері збереження архітектурної спадщини Волинської області та дозволить створити належні умови для залучення коштів приватних інвесторів та міжнародних організацій до реалізації заходів, а саме: відновлення та реставрації 11 пам'яток архітектури, розробку 5 нових туристичних маршрутів, створення мережі музейних закладів в смт Олика у відреставрованих пам'ятках архітектури, тощо.

Підсумовуючи зазначимо, що за ефективністю реалізації потенціалу історико-культурної спадщини Волинська область належить до типу областей із високим потенціалом спадщини та низьким рівнем його використання. Ґрунтовне вивчення, покращення інформаційності, розвиток інфраструктури сприятимуть подальшому ефективному використанню культурно-історичних пам'яток у культурній та рекреаційній сферах регіону.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1 Організація туристичної діяльності в регіоні

За останні п'ять років розвиток туризму у Волинській області відзначився незначним збільшенням кількості туристичних фірм, які працюють над створенням власного туристичного продукту, інвестують кошти у розвиток власної матеріально-технічної бази. Протягом попередніх років значні кошти державного та місцевого бюджетів було спрямовано на ремонтно-реставраційні роботи на пам'ятках історії та культури – об'єктах туристичного показу. А саме відремонтовано та відреставровано: меморіальний музей В'ячеслава Липинського у с. Затурці Локачинського району, Шляхетський будинок у Луцькому замку, будинок Ігоря Стравінського в Устилузі та Покровської церкви в с. Піддубці Луцького району. З метою розвитку туристичної та рекреаційної інфраструктури Шацького району за рахунок коштів державного бюджету здійснено будівництво дороги навколо оз. Світязь та каналізаційного колектора санаторію «Лісова Пісня» [45].

Один з найважливіших чинників розвитку економіки Волинської області – це, безумовно, туристичний бізнес. Досить молода, але перспективна галузь. Волинська область має дуже вигідне суспільно-географічне положення – межує з Польщею та Білоруссю. Крім цього, це область, яка крім історико-культурних пам'яток, має природні ресурси. Зокрема, саме на Волині знаходиться найбільше озеро в Україні – Світязь, глибина якого близько 50 м [27, с. 180].

Яскраві регіональні особливості Волинської області, поряд з багатим природно-ресурсним та історико-архітектурним потенціалом, створюють всі передумови для організації сучасної туристичної інфраструктури і розвитку

вітчизняного та міжнародного туризму на її території.

На рис.2.1. показано внутрішній туристичний потік до Волинської області у 2018 році.

Рис. 2.1. Внутрішній туристичний потік у 2018 році [13]

Як видно з рис.2.1. кількість внутрішніх туристів, які відвідали Волинську область у 2018 році на 212154 особи більше, ніж кількість мешканців, які виїжджали до інших областей України.

Розглянемо туристичні потоки в Волинській області в динаміці (табл. 2.1).

Як видно з таблиці 2.1 кількість туристів, обслугованих туроператорами та тур агентами у 2017 році мало найменше значення. У 2018 році туроператори і тур агенти обслуговували 21807 осіб, що на 4760 осіб більше, ніж у 2017 році, але на 4716 осіб менше, ніж у 2016 році. Із загальної кількості туристів протягів досліджуваного періоду становлять туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон, а найменш чисельну іноземні туристи.

Таблиця 2.1

Показники кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму в Волинській області за 2016–2018 рр. [13]

(осіб)

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами – усього	Із загальної кількості туристів		
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2016	26526	486	19446	6594
2017	17047	679	12429	3939
2018	21807	448	15396	5963
Відхилення 2018/2016 р.: - абсолютне, (±)	-4719	-38	-4050	-631
- відносне, %	-17,79	-7,82	-20,83	-9,57
Відхилення 2018/2017 р.: - абсолютне, (±)	4760	-231	2967	2024
- відносне, %	27,92	-34,02	23,87	51,38

Аналіз зовнішнього туристичного потоку жителів Волинської області показує, що у 2018 році кількість мешканців, які виїжджали до інших країн світу значно переважає кількість іноземців, що відвідали досліджувану область. Серед країн-літерів по обсягах виїзного туризму переважають Польща, Білорусь. Росія, Німеччина, Італія та Туреччина.

Аналізуючи туристичний ринок України, доцільно здійснити оцінку як кількості суб'єктів туристичної діяльності (рис. 2.3), такі показники в їх роботі. Як видно з рис.2.3 кількість суб'єктів туристичної діяльності Волинської області у 2018 році зросла на 93, відповідно, суми сплачених податків, зборів та платежів зросли на 4094.583 тис.грн.

Рис. 2.2. Зовнішній туристичний потік у 2018 році [13]

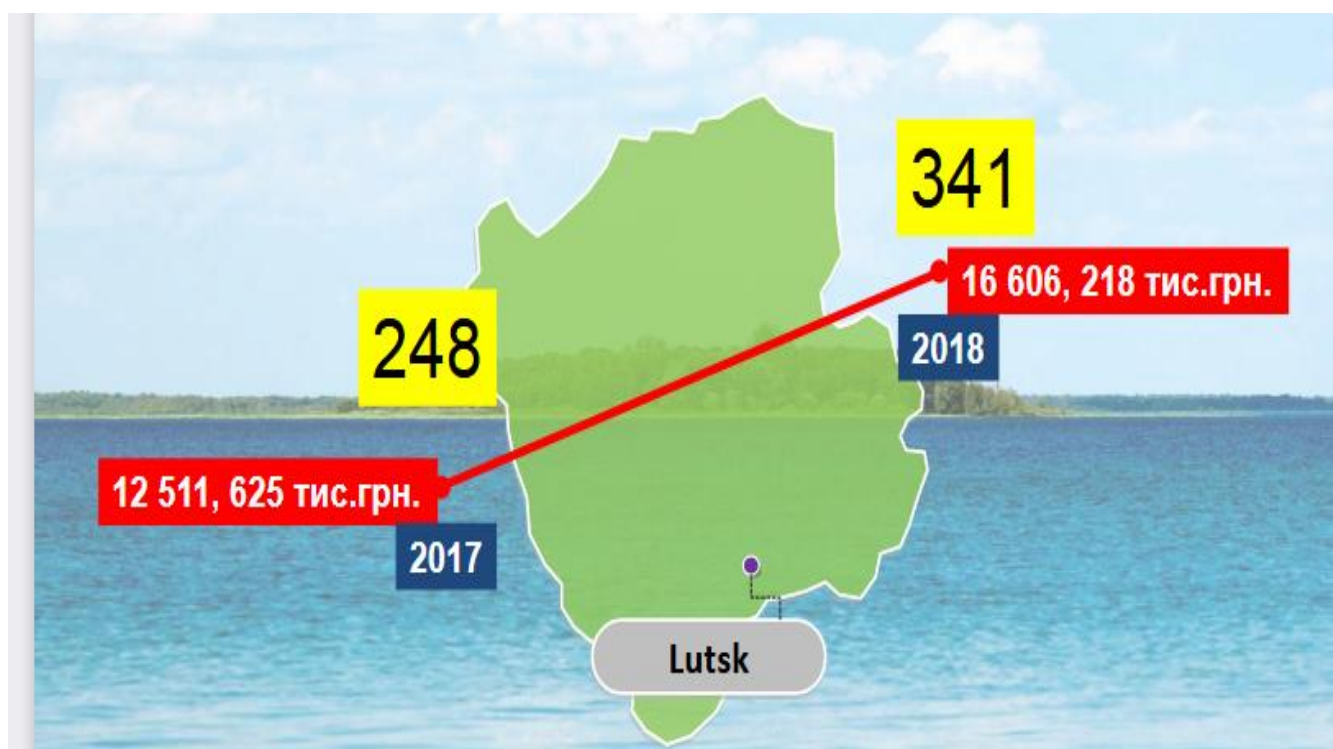

Рис. 2.3. Суб'єкти туристичної діяльності Волинської області, суми сплачених податків, зборів та платежів [13]

У таблиці 2.2 наведено показники щодо кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичні особи) за регіонами України.

Таблиця 2.2

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності (юридичні особи)
за регіонами України за 2016–2018 рр. [44]

Регіон	Роки			Відхилення			
	2016	2017	2018	абсолютне ($\pm$)		відносне, %	
				2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
Україна	1838	1743	1833	-5	90	-0,27	5,164
Вінницька	30	27	25	-5	-2	-16,66	-7,407
Волинська	21	23	19	-2	-4	-9,52	-17,391
Дніпропетровська	117	118	119	2	1	1,71	0,847
Донецька	24	22	31	7	9	29,17	40,909
Житомирська	16	14	16	0	2	0,0	14,286
Закарпатська	35	31	28	-7	-3	-20,00	-9,677
Запорізька	66	63	62	-4	-1	-6,06	-1,587
Івано-Франківська	36	34	34	-2	0	-5,56	0,000
Київська	39	39	45	6	6	15,38	15,385
Кіровоградська	14	12	13	-1	1	-7,14	8,333
Луганська	7	7	8	1	1	14,28	14,286
Львівська	149	159	142	-7	-17	-4,69	-10,692
Миколаївська	29	23	18	-11	-5	-37,93	-21,739
Одеська	157	140	135	-22	-5	-14,01	-3,571
Полтавська	17	17	15	-2	-2	-11,76	-11,765
Рівненська	26	26	27	1	1	3,846	3,846
Сумська	20	19	18	-2	-1	-10,00	-5,263
Тернопільська	19	17	20	1	3	5,26	17,647
Харківська	90	84	83	-7	-1	-7,78	-1,190
Херсонська	15	14	16	1	2	6,67	14,286
Хмельницька	27	26	25	-2	-1	-7,407	-3,846
Черкаська	25	24	27	2	3	8,00	12,500
Чернівецька	36	38	39	3	1	8,33	2,632
Чернігівська	17	15	12	-5	-3	-29,41	-20,000
м.Київ	806	751	856	50	105	6,20	13,981

Мережа суб'єктів туристичної діяльності України – юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців – у 2017 році становила 3469 одиниць, що на 40 одиниці менше, ніж у 2016 році. У структурі мережі за типами суб'єктів туристичної діяльності найбільш численною категорією є туристичні агенти, частка яких перевищує 80% від загальної кількості суб'єктів. Пік суб'єктів

туристичної діяльності припав на 2012 та 2013 роки, що можна пояснити проведенням чемпіонату з футболу Євро-2012, після чого спостерігалось різке падіння як кількості суб'єктів, так і зменшення доходів. І у 2017 році кількість юридичних осіб скоротилася на 6 %.

У той же час, кількість фізичних осіб, які здійснюють туристичну діяльність у 2017 році по відношенню до 2016 року зросла на 58 одиниць.

Аналізуючи кількість туристів – громадян України, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності протягом року, то вона становила понад 2,7 млн.осіб (що на 8% більше у порівнянні з 2016 роком), іноземних туристів – майже 40 тис. осіб (у 2016 році відповідно було 35 тис.). Для переважної більшості туристів (85 %) основною метою подорожі була організація дозвілля та відпочинку.

У таблиці 2.3 наведено показники кількості суб'єктів туристичної діяльності (фізичні особи-підприємці) за регіонами України за 2016–2018 рр.

Таблиця 2.3

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності (фізичні особи-підприємці) за регіонами України за 2016–2018 рр. [44]

Регіон	Роки			Відхилення			
	2016	2017	2018	абсолютне (±)		відносне, %	
				2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Україна	1668	1726	2460	792	734	47,482	42,526
Вінницька	38	42	62	24	20	63,158	47,619
Волинська	48	43	55	7	12	14,583	27,907
Дніпропетровська	205	207	297	92	90	44,878	43,478
Донецька	9	20	62	53	42	588,889	210,000
Житомирська	40	33	47	7	14	17,500	42,424
Закарпатська	30	32	63	33	31	110,000	96,875
Запорізька	95	97	126	31	29	32,632	29,897
Івано-Франківська	71	71	94	23	23	32,394	32,394
Київська	80	77	172	92	95	115,000	123,377
Кіровоградська	33	31	41	8	10	24,242	32,258
Луганська	12	10	21	9	11	75,000	110,000
Львівська	123	123	200	77	77	62,602	62,602
Миколаївська	40	40	69	29	29	72,500	72,500
Одеська	111	124	135	24	11	21,622	8,871

Продовж. табл. 2.3

1	2	3	4	5	6	7	8
Полтавська	71	76	140	69	64	97,183	84,211
Рівненська	40	34	66	26	32	65,000	94,118
Сумська	37	39	61	24	22	64,865	56,410
Тернопільська	34	28	43	9	15	26,471	53,571
Харківська	165	179	183	18	4	10,909	2,235
Херсонська	57	53	64	7	11	12,281	20,755
Хмельницька	62	64	64	2	0	3,226	0,000
Черкаська	61	68	74	13	6	21,311	8,824
Чернівецька	30	27	38	8	11	26,667	40,741
Чернігівська	34	36	46	12	10	35,294	27,778
м.Київ	142	172	237	95	65	66,901	37,791

Отже, аналізуючи інформацію табл. 2.3 зауважимо, що у 2017 році збільшення кількості суб'єктів туристичної діяльності, спостерігалось у Дніпропетровській, Донецькій, Львівській, Полтавській, Харківській та Черкаській областях.

Однак найбільша кількість суб'єктів туристичної діяльності зосереджена у м. Київ, Дніпропетровській, Харківській та Одеській областях.

Якщо порівняти ці дані із загальною кількістю суб'єктів туристичної діяльності в Україні, то загальна кількість аналізованих підприємств зменшилась на 1,1 в.п. Дана тенденція є результатом політичної нестабільності, проведенням антитерористичної операції (АТО), зменшенням платоспроможності населення, які спричинили об'єктивну передумову зниження туристичних потоків, та туристичної активності населення країни, регіону та їх туристичної привабливості для іноземних відвідувачів, що, своєю чергою, призвело до підвищення конкуренції серед підприємств-виробників туристичного продукту України та, Волинської області, зокрема, й перевищення пропозиції над споживанням туристичних послуг; відсутністю даних по АР Крим та частин Донецької та Луганської областей.

Нижче наведено деталізований SWOT-аналіз стратегічного розвитку туристичної сфери Волинської області (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Матриця SWOT-аналізу розвитку туристичного бізнесу в Волинській області [складено автором]

Сильні сторони	Слабкі сторони
1.Наявність історичної спадщини. 2.Сприятливі кліматичні умови. 3.Розмаїття природного ландшафту. 4.Наявність великої кількості пам'яток архітектури. 5.Етнокультурні традиції. 6.Наявність рекреаційних ресурсів для розвитку туристичних дестинацій. 7.Помірно низькі ціни на туристичний продукт.	1. Низький рівень облаштованості дорожньої інфраструктури. 2. Низький рівень санітарно-побутових умов в об'єктах туристичної інфраструктури. 3. Недостатня кількість повноцінних туристичних маршрутів за видами туризму. 4. Байдуже ставлення значної частини населення області до внутрішнього туризму. 5. Низький рівень туристичного іміджу та брендування. 6. Низький рівень доглянутості значної кількості культурних пам'яток та нерозвиненість готельної мережі. 7. Дефіцит фінансових ресурсів. 8. Неадаптованість туристичної інфраструктури до сезонних змін.
Можливості	Загрози
1. «Майданчик» для розвитку різних видів туризму та формування туристичних маршрутів. 2. Високий рівень інноваційного розвитку Волинської області. 3. Залучення місцевого населення у сферу надання туристичних послуг. 4. Розуміння місцевої влади щодо необхідності розвитку туристичної сфери. 5. Сприяння органів місцевої влади внеобхідності розвитку туристичної сфери.	1. Нестабільна політична ситуація. 2. Ризик техногенних аварій та високий рівень терористичної загрози. 3. Прояв стихійних сил природи. 4. Ризик виникнення епідеміологічних захворювань. 5. Досить високий рівень злочинності й висока аварійність на автошляхах. 6. Значно привабливіші альтернативні напрями туризму за межами регіону. 7. Високий рівень внутрішньої конкуренції.

Оцінюючи сильні сторони (Strengths) можемо виділити такі (табл. 2.4):

1. Наявність історичної спадщини.
2. Сприятливі кліматичні умови.
3. Розмаїття природного ландшафту.
4. Наявність великої кількості пам'яток архітектури.
5. Етнокультурні традиції.
6. Наявність рекреаційних ресурсів для розвитку туристичних дестинацій.

7. Помірно низькі ціни на туристичний продукт.

У цілому перераховані сильні сторони ми можемо вважати нашими конкурентними перевагами й основою для розвитку туристичної галузі.

Перелік слабких сторін (Weaknesses) досить великий, але враховуючи те, що усі вони лежать у площині внутрішніх факторів, маємо потенційну надію, що у разі приділення їм належної уваги вони перейдуть у розряд суттєвих переваг розвитку туристичної галузі.

Отже, до слабких сторін ми віднесли:

1. Низький рівень облаштованості дорожньої інфраструктури.
2. Низький рівень санітарно-побутових умов в об'єктах туристичної інфраструктури.
3. Недостатня кількість повноцінних туристичних маршрутів за видами туризму.
4. Байдуже ставлення значної частини населення області до внутрішнього туризму.
5. Низький рівень туристичного іміджу та брендування.
6. Низький рівень доглянутості значної кількості культурних пам'яток та нерозвиненість готельної мережі.
7. Дефіцит фінансових ресурсів.
8. Неадаптованість туристичної інфраструктури до сезонних змін.

Серед ключових можливостей розвитку туристичної сфери (Opportunities) вбачаємо такі:

1. «Майданчик» для розвитку різних видів туризму та формування туристичних маршрутів.
2. Високий рівень інноваційного розвитку Волинської області.
3. Залучення місцевого населення у сферу надання туристичних послуг.
4. Розуміння місцевої влади щодо необхідності розвитку туристичної сфери.
5. Сприяння органів місцевої влади в необхідності розвитку туристичної

сфери.

На сьогодні у Волинській області відзначається підйом і розуміння необхідності й доцільності розвитку туристичної сфери, оскільки через її розвиток з'явиться можливість вирішити ряд соціально-економічних проблем:

- буде забезпечено зайнятість населення;
- зростуть доходи громадян;
- зможуть бути запроваджені передові технології у сфері туризму;
- з'явиться додатковий фінансовий ресурс на благоустрій та розвиток пам'яток природи й архітектури.

Нарешті, група факторів, що гальмують розвиток туристичної галузі й негативно впливають на туристичний потік. Це загрози (Threats):

1. Нестабільна політична ситуація.
2. Ризик техногенних аварій та високий рівень терористичної загрози.
3. Прояв стихійних сил природи.
4. Ризик виникнення епідеміологічних захворювань.
5. Досить високий рівень злочинності й висока аварійність на автошляхах.
6. Значно привабливіші альтернативні напрями туризму за межами регіону.
7. Високий рівень внутрішньої конкуренції.

Перераховані загрози здебільшого носять всеохоплюючий характер і можуть чинити свій негативний вплив і на інші сфери економічного життя області, але деякі з них мають відношення виключно до сфери туризму, їм, на нашу думку, має бути приділена особлива увага.

На нашу думку, SWOT-аналіз—це зручний інструмент дослідження, який необхідний для усвідомлення перш за все можливостей та загроз, або того, що знаходиться поза зоною нашого впливу.

У наступному підрозділі нами буде розглянуто особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні

2.2. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні

Туристичні ресурси туристичної інфраструктури будь-якого регіону лежать в основі розвитку туристичної галузі в цілому. До таких ресурсів відносять як природні, так і штучно створені людиною об'єкти, які залучені до створення відповідних туристичних продуктів. Саме їх наявність та кількість у регіоні і формує його туристичний бізнес.

Туристична інфраструктура – це сукупність штучно створених рекреаційних закладів (санаторії, бази відпочинку, готелі, ресторани та ін.) та супутніх об'єктів, побудованих для загального користування за рахунок державного інвестування (автомобільні та залізничні дороги (шляхи), пункти пропуску, аеропорти, лікарні, школи тощо). Послуги інфраструктури відіграють свого роду роль, яка зв'язує різні сектори туристичної галузі, включаючи кінцевого споживача та початкове визначені процесом становлення індустріального, а згодом – постіндустріального суспільства, адже таке суспільство не може обходитись без них [26, с. 163].

Під інфраструктурою туристичного бізнесу розуміють також сукупність організаційних структур і нормативно оформлених процедур, що забезпечують функціонування та взаємодію суб'єктів туристичної діяльності і регулюють рух матеріальних, фінансових, інформаційних потоків між ними та зовнішнім (соціальним і природним) середовищем. На думку Гаталяк О, структуру туристичної ринкової інфраструктури можна представити у вигляді трьох складових: інституційної, інформаційної, регламентуючої [12,с.32].

Інституційну складову становлять загальні інституції (транспорт, готелі, банки, страхові компанії, митниця, інвестиційні фонди тощо) і спеціалізовані інституції (туристичні фірми, рекламні підприємства, спеціалізовані страхові компанії, служби маркетингу тощо).

Інформаційна складова містить такі елементи як:

- розповсюдження інформації (Інтернет, засоби масової інформації);

- інформаційний та рекламний бізнес;
- інформаційно-туристичний ресурс (необхідність створення образу романтичної подорожі, який би приваблював туристів, стимулював туристичну активність і ефективне використання туристичного потенціалу регіону).

Регламентуюча складова туристичної інфраструктури містить в собі нормативно правові акти, що регулюють відносини в цій сфері життєдіяльності суспільства. Правова регламентація розвитку туристичної інфраструктури здійснюється: на державному рівні – Верховною Радою, Кабінетом Міністрів, Міністерством економіки та торгівлі, на регіональному рівні – місцевими органами влади та самоврядування.

За даними Світового економічного форуму, Україна наразі використовує менш ніж третину від наявного туристичного та рекреаційного потенціалу. За експертними оцінками, у разі повноцінного розкриття українського туристичного потенціалу надходження до бюджетів усіх рівнів можуть становити до 10 млрд. дол. США на рік, саме такі надходження отримують країни, спів вимірні з Україною за туристично-рекреаційним потенціалом [18, с. 27].

Туристична інфраструктура являє собою сукупність різноманітних об'єктів, що використовуються для задоволення потреб туристів. До її складу відносяться об'єкти розміщення, об'єкти та стан транспортної інфраструктури, система закладів харчування, заклади розваг, туристичні інформаційні центри та туристичні фірми, підприємства, що надають супутні послуги. Важливим компонентом туристичної інфраструктури є засоби розміщування. Послуги розміщення разом із медичними, побутовим, транспортними послугами та послугами харчування становили основу сфери гостинності. Розвиток і урізноманітнення потреб спричинили різноманітність засобів розміщення. Засобами розміщення туристів є будь-які об'єкти, в яких туристам епізодично чи регулярно надають місце для ночівлі. Відповідно до рекомендацій Всесвітньої організації туризму (UNWTO), всі засоби розміщення можна

поділити на дві категорії – колективні та індивідуальні. До колективних засобів розміщення належать готелі, аналогічні заклади, спеціалізовані заклади розміщення та інші колективні заклади.

Для якісного, комфортного подорожування областю, окрім транспортної інфраструктури, потрібні належно обладнані місця відпочинку, що відповідають уявленням та очікуванням відвідувачів щодо отримання якісної послуги з розміщення і обслуговування. На території області станом на 01.01.2018 р. налічувалося 228 колективних засобів розміщування (це на 26 одиниць менше, ніж у попередньому році), що можуть прийняти 422,9 тис. осіб [38].

У регіоні діє мережа санаторно-курортних та оздоровчих закладів, кількісні характеристики яких залишалися майже незмінними: 16 санаторіїв та пансіонатів віз лікуванням на 1,9 тис. ліжок, 12 санаторіїв-профілакторіїв та 1,6 тис. ліжок, 2 будинки і пансіонати відпочинку на 0,8 тис. ліжок і 78 баз та інших закладів відпочинку на 10,8 тис. місць [45].

У таблиці 2.5 наведено показники функціонування колективних засобів розміщування у Волинській області за 2016–2018 рр.

Аналіз даних таблиці 2.5 дає змогу стверджувати, що кількість колективних засобів розміщення у 2018 році значно знизилася з попередніми роками, а саме на 65 і 59 відповідно в порівнянні з 2016 та 2017 роками або на 47,5% та 45,0%. Це є негативно для розвитку туристичного потенціалу досліджуваного нами регіону. Зменшення кількості колективних засобів розміщення призвело до зниження кількості місць та, відповідно, кількості обслуговуваних туристів. Робота туроператорів та турагентів із залучення українців та іноземних туристів на туристичний ринок України також пов'язана із роботою колективних засобів розміщення. Адже чим більше турс-днів турист перебуває на території туристичної атракції тим більший дохід отримують суб'єкти, які забезпечують туристичне обслуговування подорожуючих. Сьогодні важливим є збільшення даного показника шляхом забезпечення

Таблиця 2.5

Показники функціонування колективних засобів розміщування у
Волинській області за 2016–2018 рр. [13]

Роки	Кількість колективних засобів розміщування, од.			Кількість місць, од.			Кількість осіб, що перебували в колективних засобах розміщування, осіб		
	усього	у тому числі		усього	у тому числі у		усього	у тому числі у	
		готелів та аналогічних засобів розміщування	спеціалізованих засобів розміщування		готелів та аналогічних засобах розміщування	спеціалізованих засобах розміщування		готелів та аналогічних засобах розміщування	спеціалізованих засобах розміщування
2016	137	61	76	6293	2 342	3 951	117455	89 021	28 434
2017	131	58	73	6135	2 283	3 852	124937	94 701	30 236
2018	72	16	56	3684	1059	2625	55740	38687	17053
Відхилення 2018/2016 р.: - абсолютне, (±)	-65	-45	-20	-2609	-1283	-1326	-61715	-50334	-11381
- відносне, %	-47,45	-73,77	-26,32	-41,46	-54,78	-33,56	-52,54	-56,54	-40,03
Відхилення 2018/2017 р.: - абсолютне, (±)	-59	-42	-17	-2451	-1224	-1227	-69197	-56014	-13183
- відносне, %	-45,04	-72,41	-23,29	-39,95	-53,61	-31,85	-55,39	-59,15	-43,60

оптимальних умов проживання для подорожуючих Україною.

Санаторно-курортні та оздоровчі заклади Волинської області за структурою та призначенням поділяються на: санаторії; санаторії-профілакторії; пансіонати лікуванням; пансіонати відпочинку; будинки відпочинку; бази та інші заклади відпочинку; дитячі оздоровчі заклади. Всі ці заклади на ринку туристичних послуг орієнтуються на свій сегмент споживачів. Також вищезазначені заклади туристичної інфраструктури

функціонують цілорічно або сезонно.

Інформацію про кількість та місткість спеціалізованих засобів розміщення у Волинській області за досліджуваний період, а також динамічні зміни цих показників надано в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Показники функціонування санаторно-курортних та оздоровчих закладів
в Волинській області за 2016–2018 рр. [13]

Роки	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки та пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку	
	усього	у них ліжок, тис.	усього	у них ліжок, тис.	усього	у них ліжок, тис.	усього	у них ліжок, тис.
2016	6	1,1	–	–	1	0,4	69	2,5
2017	6	1,0	–	–	1	0,4	66	2,5
2018	6	1,0	–	–	1	0,4	66	2,5
Відхилення 2018/2016 р.: абсолютне, (±)	0	-0,1	–	–	0	0	-3	0
- відносне, %	0,00	-9,09	–	–	0,00	0,00	-4,35	0,00
Відхилення 2018/2017 р.: абсолютне, (±)	0	0	–	–	0	0	0	0
відносне, %	0,00	0,00	–	–	0,00	0,00	0,00	0,00

Як свідчать дані таблиці 2.6 кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів, а також місць у них за досліджуваний період не змінилася, за виключенням баз та інших закладів відпочинку. За досліджуваний період в волинській області повністю відсутні місця в санаторіях-профілакторіях.

Велику увагу в області приділяють оздоровленню дітей у літніх таборах, що допомагає повною мірою реалізувати соціально-рекреативну функцію. Упродовж літа 2013 р. працювало 11 позаміських закладів оздоровлення та

відпочинку (2000-го їх було 12; у 1990-го –19), із них – 6 підпорядковані управлінню освіти і науки облдержадміністрації, міськвиконкомам та райдержадміністраціям, 5 –галузевим профспілковим організаціям.

У структурі спеціалізованих засобів розміщування вагоме місце займають дитячі оздоровчі заклади, аналіз яких мною проведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Показники функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку в Волинській області за 2016–2018 рр. [13]

Роки	Кількість закладів, одиниць, од.		У них місць, одиниць, од.		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	у т. ч.	усього	у т. ч.	усього	у т. ч.
		заклади оздоровлення		у закладах оздоровлення		у закладах оздоровлення
2016	178	4	1787	750	19621	2581
2017	195	4	2179	872	21693	2883
2018	200	х	1962	х	21238	х
Відхилення 2018/2016 р.: - абсолютне, (±)	22	–	175	–	1617	–
- відносне, %	12,36	–	9,79	–	8,24	–
Відхилення 2018/2017 р.: - абсолютне, (±)	5	–	-217	–	-455	–
- відносне, %	2,56	–	-9,96	–	-2,10	–

Як свідчать дані табл. 2.7 влітку 2018 р. в області працювало 200 дитячих закладів оздоровлення та відпочинку (влітку 2017р. – 195). Послугами оздоровлення та відпочинку було охоплено 21,2 тис. дітей (у 2017р. – 21,7 тис.). Серед оздоровлених дітей 30,1% – з багатодітних і малозабезпечених сімей, 7,3 % становили діти осіб, визнаних учасниками бойових дій, 3,6 % – потерпілі від наслідків Чорнобильської катастрофи, 2,3 % – сироти та позбавлені батьківського піклування, 1,3 % – особи з інвалідністю.

Послугами оздоровлення та відпочинку було охоплено 21,5 тис. дітей (у

2018 р. – 21,2 тис.), з них 271 особа прибула з інших областей та держав. Серед дітей, які перебували у закладах оздоровлення та відпочинку, 31,1 % – з багатодітних і малозабезпечених сімей, 7,1 % становили діти осіб, визнаних учасниками бойових дій, 5,6 % – потерпілі від наслідків Чорнобильської катастрофи, 2,3 % – сироти та позбавлені батьківського піклування, 1,8 % – особи з інвалідністю.

У табл. 2.8 наведено дитячі заклади оздоровлення та відпочинку у 2018-2019 рр., які функціонували у Волинській області [13].

Таблиця 2.8

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку у 2018-2019 рр. які функціонували у Волинській області [13]

Показники	Кількість закладів, од			Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб		
	2019	2018	2019 до 2018, у %	2019	2018	2019 до 2018, у %
Всього, у тому числі:	205	200	102,5	21497	21238	101,2
позаміські	9	10	90,0	6029	5994	100,6
з денним перебуванням	193	186	103,8	14425	14125	102,1

Як свідчать дані табл. 2.8 влітку 2019 р. в області працювало 205 дитячих закладів оздоровлення та відпочинку (влітку 2018р. – 200). Варто зазначити, що ще одна проблема сучасних дитячих таборів Волинської області – наявність у них інфраструктури ще 80-х рр. минулого століття.

Над модернізацією таких оздоровчих установ ніхто не замислюється: надто вже великі повинні бути витрати на такі цілі й занадто довгий термін їх окупності. Така ситуація пов'язана з тим, що дитячий відпочинок для туроператорів більш витратний, ніж дорослий: для дітей потрібна спеціальна їжа, майно, а вартість путівки для дітей нижча, ніж путівки для дорослих.

Щодо збільшення чисельності дітей, які перебували влітку в дитячих закладах оздоровлення і відпочинку, то це пов'язано, зі збільшенням кількості закладів відпочинку із денним перебуванням та збільшенням кількості дітей, що відпочивали й оздоровлювалися за межами області.

Більшість таборів розташована на берегах озер і річок, у лісових масивах. Багато з них зосереджено в Шацькому («Супутник», «Чайка», «Світязь», «Ліцеїст»), Ківерцівському («Імені Олега Кошового», «Авангард», «Берізка», «Радість»), Луцькому («Сонячний», «Ровесник») районах.

Аналізуючи данні щодо кількості колективних засобів розміщування за регіонами України у 2017 р. найбільша їх кількість припадала на: Одеську обл. – 529 од., Запорізьку – 374 од., Львівську – 337 од., Івано-Франківську – 274 од. Миколаївську – 271 од. Найменша: Луганську – 29 од., Кіровоградську – 46 од., Чернігівську – 49 од., Рівненську Сумську – по 52 од.

Виключаючи із дослідження Донецьку обл. та Луганську обл. у зв'язку з відсутністю достатньої кількості вірогідних даних починаючи з 2014 р. для їх співставлення з іншими регіонами, проаналізуємо відносне відхилення у кількості колективних засобів розміщування за період 2016-2018 рр.

Так, лідерами у прирості кількості колективних засобів розміщування стали Запорізька обл. – 19,87 % (64 од.), Хмельницька обл. – 18,42 % (14 од.), Житомирська обл. – 17,65 % (12 од.), Закарпатська обл. – 15,74 % (34 од.).

Значне зменшення було зафіксовано у регіонах: Чернігівська обл. – 39,51 % (32 од.), Сумська обл. – 27,78 % (20 од.), Івано-Франківська обл. – 27,51 % (104 од.) табл. 2.9

Як свідчать дані табл. 2.9 лідерами за кількістю готелів та аналогічних засобів розміщування в Україні у 2017 р. стали Львівська обл. – 277 готелів, Івано-Франківська обл. – 227 готелів, Одеська та Закарпатська обл. – по 208 готелів та аналогічних засобів розміщування. Волинська обл. знаходить на нижніх сходинках даного Топ-у. Основною причиною цього лідерства є значний туристичних потік до цих регіонів, обумовлений наявністю природно-

Таблиця 2.9

Показники кількості місць у готелях та аналогічних засобах розміщування за регіонами України (юридичні особи та фізичні особи-підприємці) за 2016–2018 рр. [44]

Регіон	Роки			Відхилення			
	2016	2017	2018	абсолютне ($\pm$)		відносне, %	
				2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
Україна	135 916	133 396	74198	-61718	-59198	-45,40	-44,378
Вінницька	2 209	2 279	1308	-901	-971	-40,78	-42,606
Волинська	2 342	2 283	1059	-1283	-1224	-54,78	-53,614
Дніпропетровська	7 740	7 758	3784	-3956	-3974	-51,11	-51,225
Донецька	2 765	2 398	1191	-1574	-1207	-56,92	-50,334
Житомирська	2 550	2 248	974	-1576	-1274	-61,80	-56,673
Закарпатська	10 658	10 169	2877	-7781	-7292	-73,01	-71,708
Запорізька	6 611	7 373	1294	-5317	-6079	-80,43	-82,449
Івано-Франківська	10 790	11 082	4369	-6421	-6713	-59,51	-60,576
Київська	5 277	5 345	3964	-1313	-1381	-24,88	-25,837
Кіровоградська	1 610	1 587	1048	-562	-539	-34,91	-33,963
Луганська	1 049	1 202	518	-531	-684	-50,62	-56,905
Львівська	17 949	18 292	11450	-6499	-6842	-36,21	-37,404
Миколаївська	2 786	3 332	1468	-1318	-1864	-47,31	-55,942
Одеська	12 096	11 021	6713	-5383	-4308	-44,50	-39,089
Полтавська	3 993	4 052	2292	-1701	-1760	-42,60	-43,435
Рівненська	1 845	1 755	949	-896	-806	-48,56	-45,926
Сумська	1 345	1 204	759	-586	-445	-43,57	-36,960
Тернопільська	2 930	2 907	847	-2083	-2060	-71,09	-70,863
Харківська	5 381	5 633	3395	-1986	-2238	-36,91	-39,730
Херсонська	3 269	2 131	2201	-1068	70	-32,67	3,285
Хмельницька	3 692	3 746	1568	-2124	-2178	-57,53	-58,142
Черкаська	2 872	2 936	1591	-1281	-1345	-44,60	-45,811
Чернівецька	3 942	3 285	840	-3102	-2445	-78,69	-74,429
Чернігівська	1 889	1 580	1167	-722	-413	-38,22	-26,139
м.Київ	18 326	17 798	16572	-1754	-1226	-9,57	-6,888

рекреаційних ресурсів, сприятливими кліматичними особливостями регіонів, наявністю культурно-історичних об'єктів та курортно-розважальної інфраструктури.

Найбільший приріст кількості готелів та аналогічних засобів розміщування за регіонами України за період 2011-2017 рр. позначився у Київський обл. – 98,21 % (55 од.), у Вінницькій обл. – 43,48 % (20 од.), Житомирській обл. –39,58% (19 од.), Закарпатській обл. –30,82 % (49 од.) та Львівській –21,49 % (49 од.)

Показники кількості відвідувачів готелів та аналогічних засобів розміщування за досліджуваний період можна відстежити за даними таблиці 2.10.

Таблиця 2.10

Показники кількості осіб, що перебували в готелях та аналогічних засобах розміщування за регіонами України (юридичні особи та фізичні особи-підприємці) за 2016–2018 рр. [44]

Регіон	Роки			Відхилення			
	2016	2017	2018	абсолютне (±)		відносне, %	
				2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Україна	5037075	5135164	3747656	-1289419	-1387508	-25,60	-27,02
Вінницька	87 904	106 429	69729	-18175	-36700	-20,676	-34,48
Волинська	89 021	94 701	38687	-50334	-56014	-56,54	-59,15
Дніпропетровська	238 453	214 379	181115	-57338	-33264	-24,05	-15,52
Донецька	47 193	89 368	61648	14455	-27720	30,63	-31,02
Житомирська	67 467	71 954	34057	-33410	-37897	-49,52	-52,66
Закарпатська	204 350	237 900	104022	-100328	-133878	-49,09	-56,28
Запорізька	102 085	114 099	49979	-52106	-64120	-51,04	-56,19
Івано-Франківська	304 805	301 592	140592	-164213	-161000	-53,87	-53,38
Київська	249 797	250 668	268625	18828	17957	7,54	7,16
Кіровоградська	52 467	49 147	35564	-16903	-13583	-32,23	-27,63
Луганська	22 784	28 974	22274	-510	-6700	-2,238	-23,124
Львівська	749 855	871 401	547174	-202681	-324227	-27,03	-37,21
Миколаївська	91 854	92 750	57111	-34743	-35639	-37,82	-38,43
Одеська	278 227	252 101	201306	-76921	-50795	-27,65	-20,15
Полтавська	173 137	195 405	153442	-19695	-41963	-11,37	-21,48
Рівненська	102 347	84 756	36885	-65462	-47871	-63,96	-56,48
Сумська	50 724	46 499	38793	-11931	-7706	-23,52	-16,57
Тернопільська	202 276	117 691	39873	-162403	-77818	-80,29	-66,12
Харківська	231 120	253 027	184628	-46492	-68399	-20,12	-27,03

Продовж. табл. 2.10

1	2	3	4	5	6	7	8
Херсонська	73 185	47 251	29776	-43409	-17475	-59,31	-36,98
Хмельницька	170 167	170 110	105514	-64653	-64596	-37,99	-37,97
Черкаська	129 727	152 455	95619	-34108	-56836	-26,29	-37,28
Чернівецька	105 637	116 959	41217	-64420	-75742	-60,98	-64,76
Чернігівська	62 704	53 507	53280	-9424	-227	-15,02	-0,42
м.Київ	1149789	1 122 041	1156746	6957	34705	0,60	3,09

Як свідчать дані таблиці 2.10 за 2016-2018 рр. у всіх регіонах, крім Київської області та м.Київ відбувалося зниження показників кількості осіб, що перебували в готелях та аналогічних засобах розміщування, і загалом по Україні відстежується негативна тенденція щодо зниження осіб, які перебували в готелях та аналогічних засобах розміщення. З огляду на це, лідерами за кількістю осіб, що перебували в готелях та аналогічних засобах розміщування за регіонами України є Одеська обл., Запорізька обл., Миколаївська обл., Херсонська обл. Волинська область знаходиться на останніх позиціях даного Топ-у.

Наявність та завантаження спеціалізованих засобів розміщування має свою специфіку порівняно з готелями та аналогічними засобами розміщування. Так, враховуючи те, що до складу спеціалізованих засобів розміщування входять оздоровчі засоби розміщування та табори відпочинку їх розташування знаходиться переважно у регіонах багатих на лікувально-оздоровчі, бальнеологічні, фітолікувальні, мінеральні, сприятливі кліматично-рекреаційні ресурси.

У таблиці 2.11 наведено показники кількості місць (ліжок) у спеціалізованих засобах розміщування за регіонами України за 2016–2018 рр.

Як показують дані таблиці 2.11 незмінними лідерами серед регіонів України, за кількістю осіб, що перебували у колективних засобах розміщування є м. Київ, Львівська обл., Одеська обл. та Дніпропетровська обл., у 2017 р. на них припадало 1155444 осіб, 987866 осіб, 478104 осіб та 422857 осіб відповідно.

Таблиця 2.11

Показники кількості місць (ліжок) у спеціалізованих засобах
розміщування за регіонами України за 2016–2018 рр. [44]

Регіон	Роки			Відхилення			
	2016	2017	2018	абсолютне (±)		відносне, %	
				2018/ 2016	2018/ 2017	2018/ 2016	2018/ 2017
Україна	239 677	225 638	107044	-132633	-118594	-55,338	-52,559
Вінницька	4 444	3 938	587	-3857	-3351	-86,791	-85,094
Волинська	3 951	3 852	2625	-1326	-1227	-33,561	-31,854
Дніпропетровська	16 416	15 036	8042	-8374	-6994	-51,011	-46,515
Донецька	19 753	14 959	8314	-11439	-6645	-57,910	-44,421
Житомирська	1 831	1 795	21	-1810	-1774	-98,853	-98,830
Закарпатська	5 207	5 141	871	-4336	-4270	-83,273	-83,058
Запорізька	33 079	32 167	14808	-18271	-17359	-55,234	-53,965
Івано-Франківська	3 624	3 613	1860	-1764	-1753	-48,675	-48,519
Київська	10 467	7 672	5525	-4942	-2147	-47,215	-27,985
Кіровоградська	1 589	1 145	1066	-523	-79	-32,914	-6,900
Луганська	469	277	351	-118	74	-25,160	26,715
Львівська	12 920	14 635	1741	-11179	-12894	-86,525	-88,104
Миколаївська	26 065	25 897	11152	-14913	-14745	-57,215	-56,937
Одеська	44 620	42 167	16714	-27906	-25453	-62,541	-60,362
Полтавська	5 222	4 814	1071	-4151	-3743	-79,491	-77,752
Рівненська	2 215	2 043	608	-1607	-1435	-72,551	-70,240
Сумська	1 919	1 707	773	-1146	-934	-59,719	-54,716
Тернопільська	1 683	1 170	420	-1263	-750	-75,045	-64,103
Харківська	8 974	8 243	4116	-4858	-4127	-54,134	-50,067
Херсонська	22 136	22 550	17380	-4756	-5170	-21,485	-22,927
Хмельницька	1 870	1 820	1255	-615	-565	-32,888	-31,044
Черкаська	4 043	3 922	2387	-1656	-1535	-40,960	-39,138
Чернівецька	930	708	485	-445	-223	-47,849	-31,497
Чернігівська	1 929	2 304	782	-1147	-1522	-59,461	-66,059
м.Київ	4 321	4 063	4090	-231	27	-5,346	0,665

Волинська область знаходиться на останніх позиціях аналогового Топ-у. Підвищена зацікавленість туристів та подорожуючих саме у цих регіонах викликана не тільки культурно-розважальною та рекреаційною метою, а також у рівній мірі і бізнес складовою.

Головними причинами переважно низького використання місткості колективних засобів розміщення у більшості регіонів України є залежність від

сезонного коливання попиту – значної різниці в попиті на туристичні послуги в пік сезону та міжсезоння; еластичність попиту на готельні та туристичні послуги по відношенню до рівня доходів населення, так витрати на туристичні послуги не розглядаються як першочергові потреби для життєдіяльності людини, зростання/зниження туристичного попиту населення має пряму кореляцію з підвищенням/зменшенням рівня соціально-економічного розвитку та зростанням платоспроможності населення тощо.

Таким чином, вищенаведена інформація про наявність та діяльність основних компонентів туристичної інфраструктури в Волинській області дає нам можливість зробити загальний висновок про сформованість інфраструктурного забезпечення туристичної діяльності в регіоні, проте існує ще ряд важливих проблем, зокрема в частині якісних характеристик та технічної досконалості, що негативно впливає на туристичну привабливість регіону.

У наступному підрозділі нами буде визначено основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні.

2.3. Основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні

Ефективність розвитку і функціонування туристичної галузі в територіальних громадах і в регіоні в цілому залежить, в першу чергу, від управління цим процесом. Різносторонні дії всіх суб'єктів повинні бути об'єднані в одне русло, здійснюватися в комплексі, щоб їхні цілі і завдання стали єдиною ціллю – забезпечення сталого розвитку територіальних громад, зокрема та регіону в цілому.

Розвиток туризму в Шацькому регіоні є однією з найбільш перспективних напрямків для зростання регіональної економіки, особливо північних районів Волинської області. При наявності значного туристичного

потенціалу, частка туристичної галузі у валовому регіональному продукті області залишається невисокою. Тому необхідно підвищити конкурентоспроможність Волинської області шляхом створення якісних туристичних продуктів на основі залучення інвестицій у сферу туризму регіону та раціонального використання природно-рекреаційного потенціалу.

Тому важливе значення для цього має забезпечення сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та перетворення її на рентабельну конкурентоспроможну галузь, що є основним змістом цієї оперативної цілі.

Проаналізований стан розвитку туристичної інфраструктури Волинської області дає нам змогу виділити основні напрямками розвитку туристичної галузі :

1. Кадрове та науково-методичне забезпечення. Постійно проводяться навчання для голів ОТГ та студентів вищих навчальних закладів. Здійснено проект фахової підготовки екскурсоводів для міста Луцька «Школа екскурсовода». Випускниками першої в Луцьку школи екскурсовода стали 17 лучан. Планується провести фахову підготовку загальнообласних багатомовних екскурсоводів та сформувати спеціальний он-лайн реєстр фахівців.

2. Розвиток туристичної інфраструктури та матеріально-технічної бази.
Пріоритети:

2.1. Позначення маршрутів проїзду до туристичних об'єктів та місць туристичних відвідувань;

2.2. Розвиток мережі автокемпінгів;

2.3. Благоустрій рекреаційних зон та об'єктів туристичних відвідувань;

2.4. Сприяння розвитку вело туризму;

2.5. Забезпечення доступності об'єктів туристичних відвідувань та закладів туристичної інфраструктури для осіб з обмеженими фізичними можливостями.

3. Стимулювання розвитку санаторно-курортного туризму. Область

продовжує розвиватись в плані створення курортних зон. Перспективним є розбудова інфраструктури та бронювання вільних земельних ділянок для будівництва цілорічних закладів відпочинку, що змінить тривалість туристичного сезону з літнього на круглорічний. Реалізовується проект по міжнародній грантовій Програмі «Польща-Білорусь-Україна»-відбувається прокладання 86 км каналізаційних мереж і будівництво 3-х сучасних та потужних очисних споруд. Крім того, у с. Світязь завершується будівництво сучасної набережної з відповідною інфраструктурою. Протягом 2017-2018 років проведено I етап бальнеологічних досліджень ДУ «Українським науково-дослідним інститутом медичної реабілітації та курортології МОЗ України», виявлено природні лікувальні ресурси на території рекреаційної зони Шацьких озер та їх прогнозу оцінку, про що свідчать отримані висновки. Разом з тим, у державній Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, яка розроблена Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, окремим пунктом задекларовано створення курорту державного значення на території Шацького поозер'я.

4. Сільський туризм. Стимулювання розвитку малого підприємництва у сфері організації відпочинку у селі, забезпечення його нормативно-правовою, рекламно-інформаційною та організаційною підтримкою органами виконавчої влади; створення умов для всебічного заохочення населення області до участі у розвитку сільського туризму як високорентабельної ланки туристичної індустрії та додаткового джерела поповнення особистих доходів громадян, місцевих і державного бюджетів. Заплановано проведення інвентаризації та сертифікація садиб області. Формування промоційного каталогу та оцифрування отриманих даних для туристичного порталу [29, с. 101].

5. Промоція туристично-рекреаційного потенціалу. Проведення комплексної рекламної кампанії туристично-рекреаційних ресурсів та кращих пропозицій туристичних компаній, створення позитивно іміджу на всеукраїнському та міжнародному ринках туристичних послуг. Створено бренд

«Волинь унікальна» та продовжується його просування. Створено перший та єдиний туристичний веб-сайт області (www.tourism.volyn.ua), реалізовано проекти туристичної інфраструктури (марковані маршрути, ознакування туристичних об'єктів), видано сучасні промоційні каталоги українською, польською і англійською мовою, Проводиться робота із відродження найбільшого туристичного маршруту «Золота діадема Волині»(Volyn Golden Diadem). Важливим є участь у міжнародних виставкових закладах, надання там обласному туристичному бізнесу, ОТГ платформи для презентації власних туристичних продуктів.

6. Безпека туристів. Створення безпечних умов перебування туристів на території області, захист їх законних прав та інтересів Комунальним закладом «Волинський обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф» постійно забезпечується надання оперативної медичної допомоги автотуристам та іншим учасникам дорожнього руху на автомобільних та транспортних коридорах України та забезпечується безпека туристів при проведенні масових туристських заходів відповідно до заявок, поданих суб'єктами туристичної діяльності. Визначено 45 місць масового відпочинку на воді. З метою недопущення травмування людей під час купання, водолазно-рятувальним підрозділом Управління ДСНС в області, напередодні купального періоду здійснюється обстеження дна акваторій визначених місць масового відпочинку.

Проблемні питання:

- 1) недофінансування галузі з обласного бюджету, найнижчий показник серед усіх регіонів України;
- 2) наявність черг на пунктах пропуску, що суттєво зменшує потік іноземних туристів;
- 3) припинення наступних етапів робіт, щодо створення курорту державного значення «Шацьк»;
- 4) відсутність оптимального графіку руху залізничних потягів;

5) недосконале законодавство, яке регулює сферу сільського (зеленого) туризму.

Відкриття на кордоні з Польщею нового пункту пропуску Адамчуки-Збереже, призначеного для пішохідного, вело-та автомобільного руху до 3,5 тонн, з розбудовою дорожньої інфраструктури до селища Адамчуки з велодоріжкою, дозволить збільшити потік туристів з Польщі на Шацькі озера та доєднати велосипедну інфраструктуру Шацьких озер до загальноєвропейської велоінфраструктури, протяжністю 2 тис. км, яка тягнеться вздовж східного кордону Євросоюзу. Виконання запланованих заходів сприятиме входженню України до європейської спільноти, як держави, що виконує свої міжнародно-правові зобов'язання у сфері охорони архітектурної спадщини.

Ефективність розвитку і функціонування туристичної галузі в територіальних громадах і в регіоні в цілому залежить, в першу чергу, від управління цим процесом.

Різносторонні дії всіх суб'єктів повинні бути об'єднані в одне русло, здійснюватися в комплексі, щоб їхні цілі і завдання стали єдиною ціллю – забезпечення сталого розвитку територіальних громад, зокрема та регіону в цілому.

Розвиток туризму в Шацькому регіоні є однією з найбільш перспективних напрямків для зростання регіональної економіки, особливо північних районів Волинської області. При наявності значного туристичного потенціалу, частка туристичної галузі у валовому регіональному продукті області залишається невисокою. Тому необхідно підвищити конкурентоспроможність Волинської області шляхом створення якісних туристичних продуктів на основі залучення інвестицій у сферу туризму регіону та раціонального використання природно-рекреаційного потенціалу. Тому важливе значення для цього має забезпечення сприятливих умов для активізації розвитку сфери туризму та перетворення її на рентабельну конкурентоспроможну галузь, що є основним змістом цієї оперативної цілі.

Занедбана дорожня інфраструктура є однією з причин, чому попри близькість до двох кордонів (з Республікою Польща та Республікою Білорусь), обсяг в'їзного туристичного потоку в область є порівняно незначним. Легкість перетину кордону разом із зручністю проїзду до рекреаційних зон (з-поміж яких особливо виділяються Шацькі озера) може стати запорукою зростання кількості іноземних туристів, що, в свою чергу, збільшить попит на рекреаційні послуги, які надаються місцевим бізнесом, покращить його прибутковість, а сама галузь туризму стане основою соціально-економічного розвитку північно-західних регіонів області.

Будівництво нового пункту перетину українського-польського кордону Адамчуки-Збереже має паралельно супроводжуватись істотним покращенням дорожньої інфраструктури регіону.

Розвиток туризму в перспективі також вимагатиме розширення їх мережі та поліпшення якості. В свою чергу, в стратегічній перспективі розвиток галузей виробництва та сфери послуг зі значною часткою доданої вартості обумовить зростання обсягу автомобільних перевезень та ще більше посилить навантаження на місцеві дороги. Ураховуючи актуальність проблеми місцевих доріг, стратегічним пріоритетом визначено вжиття заходів з поліпшення їх стану у рамках реалізації відповідних цільових державних та місцевих програм, залучення бізнесу, що здійснює діяльність на території громад, до їх співфінансування.

Складність розвитку міжнародного співробітництва та залучення інвестицій зумовлено такими загальноукраїнськими тенденціями, як недосконалість законодавчих механізмів для ефективного розвитку міжнародного співробітництва та інвестицій, нестабільна ситуація, яка склалась на сході країни, а також проблемами, що безпосередньо виникають на регіональному рівні, зокрема у відсутності чітких і прозорих алгоритмів роботи з потенційними інвесторами, відсутність достатнього фінансування іміджево-промоційної підтримки Волині в загальноукраїнських і європейських

виставках, презентаціях, форумах та інших заходах.

Саме максимальне врахування впливу таких факторів в реалізації програми міжнародного співробітництва дозволяє реалізувати потенціал регіону, що пов'язаний з розвитком механізмів міжнародної співпраці, євроінтеграції Північно-Атлантичного співробітництва, ефективного використання для регіону реалізованих інвестиційних проектів/

Для стимулювання туристичних потоків в області, мають бути реалізовані й заходи, що націлені на розвиток сучасної туристичної інфраструктури згідно міжнародних стандартів. Це є необхідним для забезпечення комфортного та безпечного пересування туристів територією області й відвідуванню ними туристичних об'єктів, що в свою чергу буде сприяти підвищенню туристичного іміджу області та зростанню її конкурентоспроможності на ринку туристичних послуг. Серед першочергових заходів:

- розвиток дорожньої мережі до туристичних і оздоровчих об'єктів, таборів, садиб та баз відпочинку, створення та реконструкція малих об'єктів обслуговування туристів (громадські вбиральні, дитячі майданчики тощо);
- ідентифікація, маркування та встановлення міжнародно визнаних позначень туристичних та рекреаційних об'єктів, пам'ятників архітектури, історії та культури та їх підтримка у задовільному стані;
- розробка нових тематичних екскурсійних програм та спеціалізованих маршрутів з історико-краєзнавчої, військово-патріотичної, літературно-мистецької, архітектурної, історико-релігієзнавчої, природничої та інших тематик;
- розроблення рекламних буклетів та встановлення стендів туристичних маршрутів;
- організація навчання для підприємців-початківців у сфері сільського туризму, створення системи дистанційного навчання та консультування кадрів в цій сфері.

Туристична галузь Волинської області має колосальний потенціал для розвитку туризму вихідного дня. Для його активізації доцільно: розробити та створити велосипедні маршрути згідно європейських стандартів, та затвердити план розміщення місць стоянок для відпочинку туристів та екскурсантів; облаштувати зупинкові станції з можливістю паркування, прокату та технічного обслуговування транспортних засобів туристичного спрямування (велосипеди, екскурсійний транспорт, авто-туристи); розробити, виготовити та встановити 3-D конструкції на виїздах (виїздах) до (з) області та міст з логотипом області (особливо актуально для напрямків з найбільшим трафіком) тощо.

На нашу думку, дієвими інструментами формування позитивного іміджу Волинської області як туристичної дестинації є:

1) регіональні турпродукти, які відображають специфічні особливості регіону, його унікальну природу та кліматичні особливості, місцеві традиції тощо;

2) широкомасштабна рекламна компанія регіональних турпродуктів у всіх можливих каналах комунікації;

3) слогани, вислови, лозунги, які формують загальне уявлення в туристів, відображаючи особливості туристичних дестинацій, стимулюють розвиток і просування нових ідей в туризмі та слугують засобами підкріплення ентузіазму;

4) тісні зв'язки з громадськістю, які дозволять встановити взаємостосунки з вітчизняними та зарубіжними громадськими організаціями;

5) іміджеве позиціонування туристичних продуктів регіону (на регіональному, національному та міжнародному рівнях) як альтернативу туристичному продукту іншого регіону (держави), який є більш конкурентоспроможним на ринку туристичних послуг;

6) візуальна символіка, що використовується на офіційних документах, рекламних щитах, брошурах, листівках, сувенірах, у відеоматеріалах та інших

інформаційних носіях, що підкріплює та посилює основну ідею іміджу регіону як туристичної дестинації;

7) календар привабливих для туристів подій в регіоні;

8) туристична карта регіону.

Імідж Волинської області як туристичної дестинації повинен формуватися як у результаті соціального пізнання регіональних турпродуктів, так і на основі поширення відповідної інформації через усі можливі канали комунікації:

1) рекламу у ЗМІ;

2) спеціальні туристичні теле-і радіопрограми, в тому числі з трансляцією у зарубіжних країнах;

3) друковану рекламно-інформаційну продукцію;

4) туристичні агентства та туристично-інформаційні центри для українських і іноземних туристів;

5) презентації та виставки регіональних туристичних продуктів на регіональному, державному та міжнародному туристичних ринках;

6) офіційні сайти управ-лінь (відділів) культури і туризму облдержадміністрацій;

7) комунікативні технології в Інтернеті, блоги та форуми;

8) ознайомчі та рекламні тури тощо.

Підсумовуючи вищезазначене зауважимо, що позитивний імідж регіону як туристичної дестинації підвищує його цінність в сприйнятті споживачів.

Сформований позитивний імідж Волинської області як туристичної дестинації забезпечить: ріст зовнішніх та внутрішніх туристичних потоків; додаткові надходження інвестицій в регіон; створення нових робочих місць як безпосередньо у туризмі, так і у суміжних видах економічної діяльності; розширення ринків збуту регіонального туристичного продукту та вихід на міжнародний ринок; збереження і нарощення культурного потенціалу; додаткові надходження коштів до місцевих і державного бюджетів;

гармонізацію відносин між різними народами та державами; підвищення якості життя місцевого населення тощо.

Реалізація таких заходів сприятиме покращенню туристичної діяльності в регіоні, позитивно вплине на роботу операторів внутрішнього туризму, забезпечить маркетингову підтримку іміджових турпродуктів регіону, сприятиме покращенню рівня обслуговування вітчизняних та іноземних туристів, залученню інвестицій у туристичну галузь та позиціонуванню Волинської області як провідного учасника на ринку туристичних послуг.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідження, проведені у процесі написання кваліфікаційної роботи, дають нам можливість сформулювати наступні висновки та пропозиції.

Волинська область має помірно континентальний клімат, значні лісові масиви та водні об'єкти, багату флору й фауну. Значна частина території перебуває під охороною. Цей регіон придатний для пізнавального, оздоровчого, етнічного, водного, екотуризму й мисливства. На Волині налічується 209 територій і об'єктів природно-заповідного фонду, у тому числі Шацький природний національний парк, 74 заказники (5 – державного значення), 107 пам'яток природи (3 – державного значення), 22 заповідних урочища, 5 парків – пам'яток садово-паркового мистецтва місцевого значення, ботанічний сад Волинського національного університету. Кліматичні умови, значні масиви приміських лісів, водні об'єкти, запаси торфових лікувальних грязей, відомі джерела мінеральних вод області сприятливі для розвитку в ній туризму. Найцікавішими є пам'ятки архітектури й археології періоду Київської Русі у м. Володимирі-Волинському, історико-культурні та архітектурні пам'ятки у м. Луцьку, зокрема Верхній замок XIII–XIV ст., літературно-меморіальний музей Лесі Українки в с. Колодяжному, меморіальний комплекс жертвам фашизму в с. Кортелісах.

Однією з важливих передумов візитів туристів до Волинської області виступає проведення міжнародних заходів, зокрема, у регіоні періодично проводиться велика кількість фестивалів: «Поліське літо з фольклором», проводиться з 1994 р. У рамках фольклорного дійства відбудуться: гала-концерти та фестивальні концерти; урочиста хода учасників фестивалю; ярмарок майстрів народної творчості України та країн-учасниць фестивалю; вечори дружби; розважальні програми. А також ряд інших заходів: «Меч Луцького замку»; «Різдвяна містерія». Фестиваль «Бандерштат» – це три дні

неповторної атмосфери та незабутніх вражень.

Найбільш цікавим для туристів виступає місто Луцьк, яке є обласним центром. Тут зосереджено велику кількість об'єктів туристично-рекреаційної та розважальної інфраструктури: Музей Волинської ікони (серед унікальних експонатів сакрального мистецтва особливе місце відведене Холмській Чудотворній іконі Божої матері – пам'ятці візантійського іконопису XI–XII ст.), Краєзнавчий музей, Художній музей, Музей військової техніки, Волинський облмуздрамтеатр, Ляльковий театр, Дитяча залізниця, Диво-будинок скульптора Миколи Голованя – вернісаж творчих втілень і вічного пошуку митця, Парк відпочинку ім. Лесі Українки, Парк 900-річчя Луцька, будинок Лесі Українки, Покровська церква (пам'ятка архітектури XV ст., тут було знайдено унікальний твір образотворчого мистецтва – ікону «Волинська Богоматір», написану в XIII–XIV ст.), Хрестовоздвиженська церква (пам'ятка архітектури 1617 р., 1702 р. тут був похований Данило Братковський), Євангелістична кірха (збудована на місці монастиря кармелітів протягом 1904–1907 рр. У 1990 р. реставрована прихожанами і вражає своєю величністю та багатим внутрішнім оздобленням), Свято-Троїцький кафедральний собор (пам'ятка архітектури XVII ст. Тут знаходився бернардинський монастир. Нині в його стінах розміщена духовна семінарія Української Православної церкви), костел Святих Петра і Павла (було зведено у 1606–1610 рр. руками волинських майстрів Майка, Климовича та ін. Костел побудований у стилі раннього бароко за проектом архітектора Якуба Бріано). Однак, найбільший інтерес у туристів справедливо викликає Луцький замок (закладений великим князем Любартом у 1340–1384 рр. та добудований за часів князя Свидригайла у 1430–1542 рр.).

Волинська область ласкаво запрошує туристів і у Шацький національний парк – унікальний природний комплекс, що включає 23 озера карстового походження. Створений у 1983 р., він займає площу у 328 тис. га. і простягається з півночі на південь на 18 км, з заходу на схід на 25 км. Розташований на вододілі рік Західний Буг та Прип'ять. Селище Шацьк є

адміністративним центром національного парку і району на території якого він знаходиться. На захід від Шацька на відстані кількох кілометрів розкривається широкий водний простір перлини парку, найбільшого з природних озер України – Світязя. Глибина його 58,4 метра, довжина – 9,3 км, ширина – 4,8 км. Площа водного дзеркала – 2750 га. Живлять його артезіанські джерела, вода надзвичайно прозора і м'яка. На середині озерного простору розташований острів площею близько 7-ми га. До національного парку входить і озеро Пулемецьке глибиною від 4-х до 20-ти метрів, а також озера Луки та Люцимер. Принадністю озер щороку зачаровуються численні туристи, волиняни і гості нашого краю. На землях парку росте близько 800 видів рослин, серед яких багато рідкісних. В Шацьких озерах водиться понад 30 видів риби. У глухих закутках вікових лісів гніздяться рідкісні чорні лелеки, сірі журавлі, тут мешкають олені, лосі, вовки, дикі кабани, косулі, лисиці, зайці, ондатри.

З метою оптимізації сучасного стану туристичної інфраструктури досліджуваного району пропонуємо вжити ряд першочергових заходів:

- удосконалення нормативно-правової бази туристичної діяльності на районному рівні;
- встановлення туристично-інформаційних дорожніх знаків, що інформують про розташування об'єктів туристичного показу, інформаційних знаків до баз відпочинку, садиб сільського туризму та закладів ресторанного господарства українською та англійською мовами;
- удосконалення існуючих та розробка нових туристичних маршрутів;
- збільшення обсягів залучення інвестицій у розвиток інфраструктури галузі, пошук альтернативних джерел фінансування;
- облаштування рекреаційних зон;
- побудова нових об'єктів інфраструктури за європейськими стандартами та реконструкція вже існуючих;
- забезпечення інформаційного супроводу галузі на даній території, шляхом покращення рекламних проєктів;

– забезпечення галузі кваліфікованими спеціалістами туристичного менеджменту, екскурсійної діяльності та готельно-ресторанного господарства.

Отже, Волинська область має значний туристичний потенціал, який реалізується на недостатньому рівні. Однак, вже сьогодні можна сказати що Волинь впевнено прямує до того, щоб стати осередком туристично-рекреаційної діяльності. Потужним імпульсом до ще більш швидкого й впевненого руху в цьому напрямі повинне стати впровадження заходів, присвячених туризму в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про туризм: Закон України від 15 вересня 1995 р., № 324/95/. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
2. Про внесення змін до акону України «Про охорону культурної спадщини» (щодо визначення поняття «пам'ятка культурної спадщини»: Закон України від 19 січня 2017 р. № 5678. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60961.
3. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16 червня 1992 року No 2456-XII // Відомості Верховної Ради України. 1992. № 34. Ст.502.
4. Александрова С. А. Детермінанти розвитку туризму: колективна монографія. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 159 с.
5. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія і методика аналізу, термінологія, районування: монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2015. 395 с.
6. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: навч.посіб. Київ : Альтерпрес, 2016. 404 с.
7. Богдан Н. М. Готельне господарство як інфраструктурна складова туристичної привабливості регіонів України. Інфраструктура ринку. 2019. № 30.
8. Борисова О. В. Тенденції розвитку готельно-ресторанного бізнесу в Україні. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2017. Вип. 1(2). С. 331-338
9. Вахович І. М. Механізми формування іміджу Волинської області як туристичної дестинації. Економічні науки. Серія : Економіка та менеджмент. 2017. Вип. 14. С. 64-69.
10. Волинь унікальна. URL: <http://tourism.volyn.ua/ua/Events.html>

11. Волошин І. М. Геопросторове поширення та характеристика туристично-рекреаційних ресурсів Волинської області. Географія та туризм. 2017. Вип. 39. С. 86-97.

12. Гаталяк О. Туристична інфраструктура Волинської області: сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку . Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. 2012. Вип. 29 (1). С. 31-35.

13. Головне управління статистики у Волинській області. URL : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>.

14. Голодюк Н. Православні монастирі Рівненської, Тернопільської та Волинської областей як об'єкти паломництва та релігійного туризму. Релігія та соціум. 2016. № 3-4. С. 228-233.

15. Гуртовий Г. О. Волинь – край козацький: історико-краєзнавчі нариси. Луцьк: Надстир'я, 2014. 388 с.

16. ДСТУ 28681.1-95 «Туристично-екскурсійне обслуговування. Туристичні послуги: Проектування туристичних послуг».

17. ДСТУ 28681.2-95 «Туристично-екскурсійне обслуговування. Туристичні послуги: Загальні вимоги».

18. ДСТУ 28681.3-95 «Туристично-екскурсійне обслуговування. Туристичні послуги: вимоги із забезпечення безпеки туристів та екскурсантів».

19. ДСТУ 4268:2003 Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги. Чинний від 2004-07-01. URL : <http://dbn.at.ua/load/normativy/dstu/5-1-0-941>.

20. ДСТУ 4269:2003 Послуги туристичні. Класифікація готелів. Чинний від 2004-07-01. URL : <http://dbn.at.ua/search/?q=4269%3A2003+>.

21. ДСТУ 4281:2004 Заклади ресторанного господарства. Класифікація. Чинний від 2004-07-01. URL : <http://dbn.at.ua/load/normativy/dstu/5-1-0-939>.

22. ДСТУ 4527:2006 Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення [Чинний від 2006-10-01]. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 28 с. (Національний стандарт України).

23. Добинда І. Пам'ятки історії як основа розвитку історико-культурного туризму Волинської області. Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. 2019. Вип. 808. С. 100-105.

24. Добинда І. П. Пам'ятки археології як основа розвитку археологічного туризму у Волинській області. Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 795: Географія. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2018. С. 53-59.

25. Добинда І. П. Містечка і села як центри розвитку історико-культурного туризму (на прикладі Волинської області) Науковий вісник Чернівецького університету. Географія. 2015. Вип. 762-763. С. 149-154.

26. Єрко А. В. Сучасний стан розвитку туристичної інфраструктури Волинської області. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. 2016. № 1. С. 163-170.

27. Єрко І. Основні напрями вдосконалення розвитку та використання туристичної інфраструктури Волинської області. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки. 2013. № 6. С. 179-183.

28. Єрко А. В. Сучасний стан розвитку туристичної інфраструктури Волинської області. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. 2016. № 1. С. 163-170.

29. Зайчук К. А. Соціально-економічні передумови функціонування туристичного ринку на Волині. Український журнал прикладної економіки. 2017. Том 2. Випуск 1. С. 41-47.

30. Каліновський Д. Рекреаційна привабливість природних водойм Волинської області і можливості їх використання в рекреації та туризмі. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки. 2013. № 6. С. 43-47.

31. Ковальчук Т. Заклади розміщення та харчування туристів на території Волинського воєводства у міжвоєнний період. Краєзнавство. 2015. № 3-4. С. 124-130.
32. Круль В. П. Культурно-історичні рекреаційні ресурси Волинської області. URL :http://arr.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/460/1/Krul_Kovalchuk.doc
33. Круль Г. Я. Основи готельної справи: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2017. 368 с.
34. Лепкий М. І. Роль інформаційних технологій в діяльності туристичних підприємств Волинської області. Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво. 2013. № 13. С. 104-109.
35. Любіцева О. О. Туристичні ресурси України: навч. посіб. Київ : Альтер-прес, 2017. 369 с.
36. Мазурець Р. Р. Територіально-рекреаційний комплекс Волинської області : монографія / Р. Р. Мазурець; ред.: Н. Н. Коцан. Луцьк : Волин. обл. друк., 2016. 259 с
37. Мазурець Р. Сучасний стан та проблеми розвитку готельної індустрії Волинської області/ Актуальні проблеми країнознавчої науки : матеріали III Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 14–15 травня 2015 р.) / ред. В. Лажнік. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. С. 207–209.
38. Маркетингове дослідження туристичної галузі міста Луцька. URL : https://www.lutskrada.gov.ua/static/content/files/s/e6/4_euqjwp2e3az63_lulak76a4i7dav3e6s.pdf.
39. Мельнічук М. М. Проблеми та перспективи найпопулярніших автобусних туристичних маршрутів школярів та молоді Волині. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Географічні науки. 2018. - Вип. 9. С. 239-244.
40. Мельничук М. М. Сучасний стан і перспективи розвитку туристичної та рекреаційної діяльності Волинської області. Наукові записки

Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. : Географія. 2013. № 2. С. 101-115.

41. Микула О. Рациональне використання земельних ресурсів у сільському зеленому туризмі Волинської області. Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК. 2015. № 22 (2). С. 110-116.

42. Міщенко О. В. Туристичні маршрути національних природних парків Волинської області. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. 2014. № 2. С. 106-111.

43. Олійник Я. Б. Суспільно-географічне дослідження туристичної інфраструктури Волинської області: монографія. Луцьк : Волинська обласна друкарня», 2014. 164 с.

44. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

45. Офіційний сайт Департаменту інфраструктури та туризму Волинської облдержадміністрації. URL: <http://volynrada.gov.ua/news/yak-rozvivali-turizm-na-volini-v-ramkakh-regionalnoyi-programi>.

46. Петровчук М. О. Розвиток селища Олика, як культурно-туристичного центру Волинської області в аспекті історичної спадщини. Сучасні технології та методи розрахунків у будівництві. 2017. Вип. 7. С. 201-206.

47. Погоріляк О. О. Готельний комплекс як складова регіональної економічної інфраструктури. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2015. № 50. С. 236-243.

48. Подлепіна П. О. Функціонування готельного господарства України в контексті сучасних тенденцій розвитку економіки. Туризм і гостинність в Україні : стан, проблеми, тенденції, перспективи розвитку : матеріали I Міжнар. наукпракт. конф. Черкаси : Брама-Україна, 2016. С. 370-374.

49. Просторово-територіальні особливості розміщення природних та

історико-культурних об'єктів вздовж основних елементів транспортної інфраструктури Волині. З. К. Карпюк, Р. Є. Качаровський, О. В. Антипюк, Л. К. Колошко. International Scientific and Practical Conference «WORLD SCIENCE». 2016. 1(5). Vol. 5. January. P. 80–88.

50. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва. URL: http://tourlib.net/books_ukr/pucentejlo35.htm(дата звернення: 20.09.2020)

51. Романів П. Аспекти організації пішохідного туризму у Волинській області/ Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2013. Вип. 43 (1). С. 69-81.

52. Савченко О. В. Тенденції розвитку туризму у Волинській області Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. 2015. Вип. 12(1). С. 284-291.

53. Скляр Г. П., Карпенко Н. М. Сталий розвиток сфери туризму на засадах партнерства. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». 2013. № 2 (58). С. 126-130.

54. Стан та перспективи розвитку інфраструктури регіонів України. Фонд ім. Фрідріха Еберта. Представництво в Україні. URL: <http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/InfrASTRUKTURA.pdf>.

55. Стратегія розвитку Волинської області до 2020 року. URL: <http://voladm.gov.ua/proekt-strategi%D1%97-rozvitku-volinsko%D1%97-oblasti-na-period-do-2020-roku>.

56. Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 19-20 квіт. 2018 р., Луцьк ред.: Ю. М. Барський, С. О. Пугач; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ун-т приклад. наук Вюрцбург-Швайнфурт. Луцьк : Волиньполіграф, 2018. 247 с.

57. Тищук І. В. Туристична інфраструктура Волинської області: основні тенденції розвитку .Економічний форум. 2019. № 3. С. 80-88.

58. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу : монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 537 с.

59. Туристична діяльність в Україні у 2016 р. Статистична інформація.
URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
60. Туристична діяльність в Україні у 2017 р. Статистична інформація.
URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
61. Туристична діяльність в Україні у 2018 р. Статистична інформація.
URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
62. Центр туристичної інформації та послуг URL:
[http://visitlutsk.com/page/ua/tourist\\$informationcentre/](http://visitlutsk.com/page/ua/tourist$informationcentre/)
63. Цьось А. В. Рекреаційно-туристичний потенціал Волинської області
Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. 2011. №
4. С. 52–55.
64. Черчик Л.М. Туристично-рекреаційний комплекс Волинської області:
передумови розвитку : монографія. Частина 1. Луцьк : Східноєвропейський
національний університет імені Лесі Українки , 2014. 128 с.
65. Чир Н. В. Оцінка сучасного стану та перспектив розвитку туристичної
інфраструктури в окремих об'єднаних територіальних громадах Волинської
області. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. 2017. № 2. С. 107-
112.
66. Чир Н. В. Туристична привабливість Любешівського району
Волинської області. Науковий вісник Херсонського державного університету.
Серія : Географічні науки. 2017. Вип. 7. С. 241-247.
67. Шляхтін А. Місця Волинської області, які безумовно вразять. URL:
https://24tv.ua/lifestyle/podorozhi_ukrayinoyu_malovidomi_mistsya_volini_shho_zakarbuyutsya_u_vashiy_pamyati_n1010682
68. Шпарага Т. І. Оцінка туристсько-рекреаційної привабливості
замкових комплексів Волинської та Рівненської областей. Географія та туризм.
2015. Вип. 33. С. 82-93.

Додаток А

Туристичний потенціал

- 759 кв.км. — площа
- 17,8 тис.ос. — населення
- Шацький національний природний парк (статус біосферного резервата UNESCO)
- 25 озер
- 4 рекреаційні пункти
- 226 садиб сільського зеленого туризму
- 126 закладів розміщення (1 санаторій, 4 готелі, 121 база відпочинку, 1- музей)
- 10 об'єктів культурної спадщини
- 2 фестивалі
- 1 свердловина мінеральної води
- 4 маркованих маршрутів активного туризму
- 14 рятувальних постів
- місця для збирання грибів та ягід довкола

VOLYN

Додаток Б

Видатки по Програмі розвитку туризму та рекреації у Волинській області у 2019 році, з обласного бюджету

Передбачене фінансування по Програмі	Профінансовано:	Передбачене фінансування у проєкті бюджету на 2020 рік:	Розроблено нову програму розвитку туризму 2020 – 2023 роки
1 866 000 грн.	50 000 грн.	270 000 грн.	34 765 000 грн.
	33 750 грн. - Участь у XXV Міжнародній туристичній виставці «Україна – подорожі та туризм» - UITT 2019. Оренда виставкової площі.	80 000 грн. – туристичний форум 100 000 грн. - видання друкованої рекламної інформаційної продукції (буклети, путівники, мапи та ін.) українською та іноземними мовами 60 000 грн. - забезпечення участі об'єднаної експозиції області у спеціалізованих міжнародних туристичних виставках, салонах, ярмарках в Україні та за кордоном 30 000 грн. - проведення рекламних та прес-турів для представників спеціалізованих, обласних, всеукраїнських та міжнародних засобів масової інформації, туристичних компаній	4 розділи: - безпека туристів; - розвиток туристичної інфраструктури; - кадрове, науково-методологічне та технологічне забезпечення галузі; - маркетингова політика розвитку туризму. 38 заходів Програми.
	16 250 грн. - Друк поліграфічної продукції (каталоги українською та англійською мовами, брендвані пакети)		

Додаток В

**Видатки на Програму розвитку туризму та рекреації у Волинській області
на 2016-2020 роки, грн.**

2016**80 тис.**

- Обласний бюджет

2017**100 тис.**

- Обласний бюджет +
- Шацька РДА 49 тис.
- Мінекології 150 тис.

2018**50 тис.**

- Обласний бюджет

VOLYN